

AFRICAMAGAZINE

ZAM

WAT JE BENT ZEG JE ZELF

VROUW = MAN = TRANSGENDER = VROUW = ATLEET | DOOR DE
OGEN VAN ZANELE MUHOLI | VERDER: CHIMAMANDA ADICHIE |
PETINA GAPPAH | ADRIAAN
VAN DIS | NANA KOFI ACQUAH

OUMOU SY

JAARGANG 13 | NR. 3 | € 6,95

03 >

8 710966 050019

(ADVERTENTIE)

AÏDA MULNEH ETHIOPIA: PAST/FORWARD

Africalia Editions & Roularta Books

ISBN: 978 90 5466 623 3

Vanaf 16 september verkrijgbaar in de boekhandel of
te bestellen via www.africalia.be en www.ethicstore.be

FOTO: AIDA MULNEH/ WOMAN AND THE RAIN, GONDOR, ETHIOPIA

IS er licht in de duisternis? **IS** de aarde plat? **IS** 2015 al in zicht? **IS** ongelijkheid verleden tijd? **IS** er leven na de dood? **IS** de vakantie liefde duurzaam? **IS** Jemen toe aan de pil? **IS** er geld genoeg? **IS** er een dokter in de zaal? **IS** iedereen van de wereld? **IS** het lot bepaald? **IS** de wereldverbeteraar nog levensvatbaar? **IS** er nog wat van te maken? **IS** de lunch gratis? **IS** de boer vogelvrij? **IS** de toerist welkom? **IS** de migrant nodig? **IS** microkrediet de oplossing? **IS** er hoop op

verzoening? **IS** het leven oneerlijk verdeeld? **IS** Afrika nog te redden? **IS** de mens verwend? **IS** het klimaat neutraal? **IS** er licht in de duisternis? **IS** de aarde plat? **IS** 2015 al in zicht? **IS** ongelijkheid verleden tijd? **IS** er leven na de dood? **IS** de geld genoeg? **IS** er een dokter in de zaal? **IS** iedereen van de wereld? **IS** het lot bepaald? **IS** de wereldverbeteraar nog levensvatbaar? **IS** er nog wat van te maken? **IS** de lunch gratis? **IS** de boer vogelvrij? **IS** de toerist welkom? **IS** de migrant nodig? **IS** microkrediet de oplossing? **IS** er hoop op verzoening? **IS** het leven oneerlijk verdeeld? **IS** Afrika nog te redden? **IS** de mens verwend? **IS** het klimaat neutraal? **IS** er licht in de duisternis? **IS** de aarde plat? **IS** 2015 al in zicht? **IS** ongelijkheid verleden tijd? **IS** er leven na de dood? **IS** de geld genoeg? **IS** er een dokter in de zaal? **IS** iedereen van de wereld? **IS** het lot bepaald? **IS** de wereldverbeteraar nog levensvatbaar? **IS** de lunch gratis? **IS** de boer vogelvrij? **IS** de toerist welkom? **IS** er nog wat van te maken?

Word gratis abonnee!

IS is hét maandblad over internationale samenwerking. Het staat boordevol bijzondere initiatieven in ontwikkelingslanden. **IS** is een uitgave van NCDO, de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling. Nieuwsgierig? Kijk op www.isonline.nl en meld je aan voor een gratis abonnement.

IS link naar de wereld

ZAM MEER DAN EEN TIJDSCHRIFT

Het ZAM You Tube kanaal

Hoe klinkt de vuvuzela? – Een gesprek met Nii Ayikwei Parks (Nigeria) over zijn misdaadroman Blue Bird – Sinterklaas in Kaapstad – Safe sex in Kenia – en nog tientallen andere filmpjes op www.youtube.com/zammagazine

Bladeren in oude edities van ZAM

Dat kan! Alle edities vanaf 2004 kunnen gratis doorgebladerd en gedownload worden op www.scribd.com/zammagazine

Elk kwartaal de digitale ZAM Nieuwsbrief

Halverwege twee edities van onze printeditie houden wij u op de hoogte van nieuwe evenementen, publicaties, theatervoorstellingen en exposities. Kort van stof en op handzaam formaat! Meld u voor onze mailinglist op info@zam-magazine.nl o.v.v. aanmelding nieuwsbrief

www.zam-magazine.nl

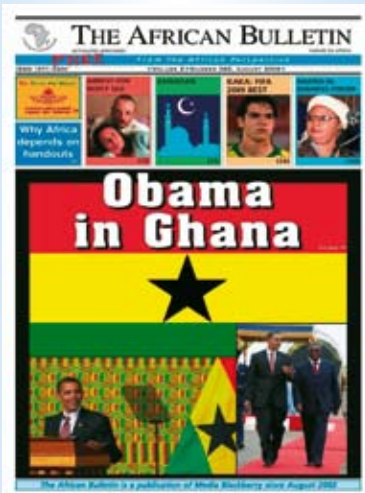
Boekbesprekingen, het blog van ZAM hoofdredacteur Bart Luirink, aankondigingen en fotografie op de website van ZAM. Ook: intekenen op (cadeau) abonnementen en doorgeven van adreswijzigingen!

REACHING OUT EFFECTIVELY...

It's not only **WHAT** you advertise, but **WHERE** you advertise that gets you GOOD result.

Boost your business and let The African Bulletin give you the maximum reach! Call 040 213 66 11 or e-mail us **TODAY** at advert@mediablackberry.com

www.mediablackberry.com

INHOUD

28

44

64

12 Catwalk Dakar

De nieuwe collectie van Oumou Sy

18 Jumping Monkey Hill

Voorpublicatie Chimamanda Adichie

24 Zwart Goud

Illegale mijnwerkers in Zuid-Afrika

28 Woordenschat

De nieuwe bibliotheek van Timboektoe

35 Stemmen

Het opiniekatern van ZAM
– Kunst met een luchtje
– Onderzoek naar moord Dulcie September wellicht heropend
– Afrikaanse boeken zijn om te huilen
– Mafrika
– Boeken met een boodschap
– Column Binyavanga Wainaina

44 Wat je bent zeg je zelf

Zanele Muholi

52 Blanke oren, Afrikaanse toeter

Een kleine geschiedenis van de vuvuzela

58 Petina Gappah

Interview

62 The Slaughter Boys

Nana Kofi Acquah

70 Stijve kont

Dans de kuduro!

En verder

- 7 De Kaart van Afrika
- 32 Woorden
- 43 Column Prudence Mbewu
- 50 Geluiden
- 56 Aanbiedingen

EDITORIAL

Na een eerste vertoning tijdens het jaarlijkse *Africa in the Picture* filmfestival is inmiddels de Zuid-Afrikaanse film *Skin* in enkele bioscopen te zien. Het is een interessante ironie. Anno 2009 doen gewichtige commissies onderzoek naar de sexe van hardlooperster Caster Semenya. In de jaren zeventig pijnigden de apartheidsmachthebbers zich de hersens over de vraag of Sandra Laing, die donker oogde maar uit blanke ouders geboren was, nu wit of zwart was – het verhaal van *Skin*. Soms zie je niet wat je ziet.

Is Barack Obama een Amerikaan? Was Michael Jackson zwart? Hoe plaatsen we albino's, een mensensoort waaraan een andere meeslepende productie tijdens *Africa in the Picture* hulde bracht? Zijn Afrikaanse schrijvers nog wel Afrikaan als ze schrijven over seksisme, of een liefde tussen twee vrouwen? Lees in deze ZAM een exclusieve voorpublicatie uit Chimamanda Adichie's *Het ding rond mijn nek*.

Kopen blanke lezers nog wel boeken van Afrikaanse auteurs als deze hun karakters lospeuteren uit een context van honger, oorlog en ziekte? Is kunst nog wel kunst als ze zich onderwerpt aan de doelstellingen van opbouwwerkers en potentaten? Zie de special *Kunst & Korset*, die we maakten in samenwerking met krachtvancultuur.nl. Kortom, verwarring is het sleutelwoord in deze editie van ZAM Africa Magazine. We luiden er tevens het begin van de Afrikaanse lente mee in. Omdat aan de andere kant van de evenaar de jaargetijden de onze spiegelen. Afrika staat in bloei; hier vallen de bladeren van de bomen. Eerst waren ze groen, nu nemen ze alle kleuren van de regenboog aan. Zo hoort het. Maar zijn het daarmee nog wel bladeren?

BART LUIRINK, JOHANNESBURG
ZIJN BLOG IS TE VOLGEN OP
WWW.ZAM-MAGAZINE.NL

AFRICAMAGAZINE

ZAM

(ADVERTENTIE)

Chimamanda Ngozi Adichie

vanaf
22 oktober
verkrijg-
baar in de
boekhandel

HET DING OM JE HALS

DE BEZIGE BIJ

DE KAART VAN AFRIKA

ONDER REDACTIE VAN ANTON STOLWIJK

Culinaire Connectie

De afgelopen jaren zijn allerlei oude banden tussen Zuid-Afrika en Nederland opnieuw aangehaald. Vorig jaar ging een groep Nederlandse studenten van het Koning Willem I-College in 's-Hertogenbosch naar Zuid-Afrika om samen met Zuid-Afrikaanse studenten van het College of Cape Town een boek over eten te maken. Het resultaat overtrof alle verwachtingen. Het prachtige tweetalige boek *Eten ZA/NL* bevat recepten en foto's. De Zuid-Afrikaanse eettraditie wordt zo van alle kanten belicht - een must voor in de keuken of op de koffietafel. Kijk bij de lezersaanbiedingen in deze ZAM en win een exemplaar!

FOTO: KONING WILLEM I COLLEGE, 'S-HERTOGENBOSCH

DE KAART VAN AFRIKA

Mensen

• **PETER NGWENYA**, 'king of the township theatre', is eind mei in Soweto overleden. Ngwenya stond vooral bekend om zijn kwaliteiten in het kindertheater. Grote Zuid-Afrikaanse sterren als Terry Pheto en Penuel Langa werden ooit door hem ontdekt. Ngwenya werd 53 jaar.

• De Keniaanse journalist **JOHN-ALLAN NAMU** (42) is CNN Afrikajournalist van het jaar 2009 geworden. Namu, die werkt voor het Kenya Television Network, won de prijs met zijn feature 'In the shadow of the Mungiki'. Een deel ervan is te zien is op het ZAM-YouTubekanaal: www.youtube.com/zammagazine.

• De Belgische stripheld **KUIFJE** moet opnieuw voor de rechter verschijnen. In 2007 klaagde de Congolese student Mbutu Bienvenue de uitgever van Kuifje al eens aan wegens racisme in het album Kuifje in Congo, maar zijn klacht

werd toen ongegrond verklaard. Samen met twee advocaten probeert Bienvenue het dit jaar opnieuw.

• **ALBIE SACHS** (74) treedt in oktober terug als rechter van het grondwettelijk gerechtshof van Zuid-Afrika. Tijdens de apartheid was hij advocaat, en kwam hij continu in conflict met het toenmalige regime. Als rechter stond Sachs bekend om zijn opzienbarende uitspraken, waarin hij het steevast opnam voor minderheden in Zuid-Afrika.

• **ANDREW JONATHAN NOK** (61) heeft de Nigeriaanse Pize for Science gewonnen met zijn baanbrekende onderzoek naar het gen dat slaapziekte veroorzaakt. Geschat wordt dat zo'n 60 miljoen Afrikanen lijden aan deze ziekte, en het onderzoek van de Nigeriaanse professor is de eerste stap op weg naar een nieuwe behandelmethode.

BEELD: KUIFJE IN AFRIKA © HERGE/MOULINSART 2009

FOTO: © ETHIOPIAN AIRLINES

De Vliegende Ethiopier

De economische crisis kent vele verliezers, en maar weinig winnaars. In de vliegbranche lijkt het helemaal kommer en kwel, nu sommige maatschappijen passagiers zelfs willen laten betalen voor een bezoekje aan het vliegtuigtoilet. De enige echte winnaar is vooralsnog Ethiopian Airlines, de snelstgroeiende vliegmaatschappij van Afrika. Ethiopian meldde onlangs een spectaculaire winst over het fiscale jaar 2008/2009 en heeft niet minder dan 19 nieuwe vliegtuigen besteld, waarmee Ethiopian de jongste vloot van Afrika krijgt. De Ethiopische hoofdstad Adis Abeba ontwikkelt zich de laatste jaren tot een belangrijk knooppunt voor reizigers van en naar Afrika.

FOTO: TOBY GOUGH

Mercy, Madonna of Malawi

In Edinburgh ging deze maand een musical in première over Madonna's adoptieperikelen in Malawi. De cast bestaat geheel uit Malawische zangers en dansers. Madonna wordt gespeeld door een twee meter lange Malawiër met een blonde pruik. De liedjes zijn Malawische versies van Madonna's hits - *Material Girl* wordt *Malawian Girl*. Aan het einde van de voorstelling moet het publiek stemmen over het lot van Madonna's adoptiekind Mercy. Moet ze mee of moet ze blijven? De Engelse krant *The Herald*: 'See it before she sues!'

Cactussen

FOTO: HERMAN VAN BON

Wie binnenkort in de Kaap is en eens heel wat anders wil zien, doet er goed aan een bezoek te brengen aan Soekershof in het gehucht Klaas Voogds West, een stukje buiten Kaapstad. De kleurenpracht van meer dan 2500 cactussen biedt een overdonderende aanblik. Zie voor meer informatie www.soekershof.com.

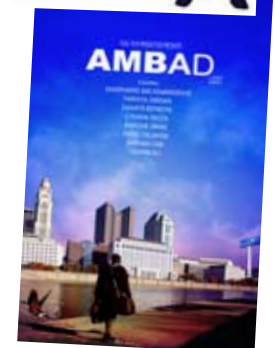
Somaliwood

Elke filmcultuur heeft zijn eigen epicentrum. Hollywood is natuurlijk wereldberoemd, net als Bollywood in India en in iets mindere mate Nollywood in Nigeria. Geïnteresseerden in de Somalische film kunnen een nieuwe plek op de kaart aankruisen: Somaliwood!

Het kloppend hart van de Somalische cinema bevindt zich niet in Somalië zelf, maar in Columbus, Ohio. Columbus staat al langer bekend als Amerikaans Somalië, aangezien er zo'n 50.000 Somalische vluchtelingen wonen. Er zijn veel Somalische winkels en bedrijven, en ook de Somalische cultuur floreert er. Sinds een paar jaar is er zelfs een zeer productieve filmindustrie ontstaan.

Grote naam in Somaliwood is producer Abdisalam Aato, die in 2003 Olol Films oprichtte. Dit bedrijf werkt als een magneet op alles en iedereen die iets met Somalische films te maken heeft (of wil hebben). Tegenwoordig wonen alle Somalische filmsterren in Columbus. Elk jaar komen er vele films uit, die gretig aftrek vinden in Somalië en in de vele Somalische migrantengemeenschappen over de hele wereld.

Zie de website van Olol Films: www.olofilm.com, en bekijk een trailer van de film *Ambad* op www.youtube.com/zammagazine.

DE KAART VAN AFRIKA

FOTO: STEPHEN WHITE/COURTESY JAMES COHAN GALLERY, NEW YORK

The Scramble for Africa

Dit jaar is het 125 jaar geleden dat de Europese regeringsleiders bijeenkwamen in Berlijn om over het lot van Afrika te beslissen. Zonder de bewoners van het continent uit te nodigen werd Afrika in stukken gehakt en verdeeld. De Nigeriaans/Britse kunstenaar Yinka Shonibare maakte een kunstwerk over deze bizarre bijeenkomst. Meer werk van Shonibare is te zien in zijn boek *MBE*, dat een tijdje terug verscheen bij uitgeverij Prestel.

FOTO: RICARDO RANGEL

No Arago da Noite 1970

RRangel

SOUNDBITE

'Als je vroeger een vrouwelijke jongen zag, een mietje, sloeg je hem in elkaar, want iedereen moest leren om te vechten en sterk te zijn'

JACOB ZUMA, 2007

'Caster Semenya's prestatie is een voorbeeld voor alle vrouwen (...) en herinnert de wereld aan het belang van menselijke waardigheid en privacy.'

JACOB ZUMA, 2009

Hollandse Kaap

Prinses Maxima's uitspraak dat ze na zeven jaar 'nog niet zoiets als een Nederlandse identiteit heeft ontdekt' was voor journalist Ronald Kennedy aanleiding tot een onderzoek naar de Nederlandse gemeenschap in Kaapstad. Het resultaat is een documentaire over Oranjegekke en Sinterklaas tegen de achtergrond van de Tafelberg. Belangstellenden kunnen de dvd voor 12 euro (incl. verzendkosten) aanschaffen. Stuur een mailtje naar info@cape-dutch.com

Laatste dans

Lourenço Marques (tegenwoordig Maputo), 1970. De oorlog tussen het Portugese koloniale leger en de bevrijdingstroepen van FRELIMO sleept zich van het ene naar het andere bloedige dieptepunt. In de rosse buurt van de hoofdstad van Mozambique wordt echter gedanst.

De Mozambikaanse fotograaf Ricardo Rangel werd wereldberoemd met foto's die hij in de jaren 60 en 70 maakte van zijn land. Op 11 juni overleed hij op 85-jarige leeftijd in zijn huis in Maputo.

RICARDO RANGEL, IN THE EMBRACE OF THE NIGHT, 1970. HAND PRINTED FIBER BASE SILVER GELATIN PRINT. COURTESY OF AFRONOVA GALLERY, WWW.AFRONOVA.COM

Is Obama een Keniaan?

Hoewel Barack Obama al een tijdje in het Witte Huis woont, zijn er nog steeds mensen die zijn presidentschap betwisten. Een groep tegenstanders (de 'birthers') heeft een nieuw wapen gevonden in de strijd. De president zou een vervalst geboortecertificaat hebben en niet in Hawaï maar in Kenia geboren zijn. Bovendien woonde zijn Amerikaanse moeder toen al jaren niet meer in haar vaderland. Als klap op de vuurpijl zou Obama ooit afstand hebben gedaan van zijn Amerikaanse nationaliteit. Allemaal zaken die erop wijzen dat hij geen Amerikaan maar een Keniaan is, en dus niet in aanmerking komt voor het Amerikaanse presidentschap. Het verhaal werd de Amerikaanse regering aanvankelijk afgedaan als een onzinnige complottheorie uit het rijtje Bush-heeft-het-WTC-zelf-opgeblazen en Neil-Armstrong-is-nooit-op-de-maan-geweest. Een stevige lobby en een serie rechtszaken zorgde echter voor zoveel onrust in het Congres dat er dit jaar een onderzoek werd ingesteld. Onderzoekers vlogen naar Hawaï om Obama's geboortecertificaat te bestuderen, anderen bogen zich over de Amerikaanse wet, die op sommige gebieden niet helemaal duidelijk is.

De publiciteitsmolen draaide door. In Mombasa dook ineens een Keniaans geboortecertificaat van Obama op, dat later weer vervalst bleek. Een Pakistaanse douanier beweerde dat Obama wel eens met een Keniaans paspoort de grens met India was overgestoken, maar ook dat bleek niet waar te zijn.

Hoewel het Witte Huis de ene na de andere ontkenkende verklaring uit doet gaan, is de rust nog niet helemaal teruggekeerd. Via internet spelen 'birthers' elkaar voortdurend nieuwe bewijzen toe, en in het najaar staan meer rechtszaken gepland. Wordt vervolgd!

Zie voor een compleet overzicht van de Kenia-theorieën: www.obamanotqualified.com

VOETNOOT

L'ART ET LA LUMIÈRE, DE NIEUWE MODECOLLECTIE VAN **OUMOU SY**

CATWALK DAKAR

Tijdens de zesde Internationale Modeweek van Dakar showden zo'n 50 modellen Oumou Sy's nieuwe collectie in een afgeladen Metissacana - het hipste kunstcentrum/restaurant/internetcafé van de stad.

FOTO'S EN TEKST: JUDITH QUAX

De collectie, getiteld *L'art et la Lumière*, laat een diversiteit aan materialen zien: katoen, linnen, zijde, pailletten, kaftan, organza en geweven stoffen. Pofjurken, met geknoopte doeken en tulbanden. Van lichte, natuurlijke stoffen tot levendige kleuren en van haute couture tot pret-a-porter.

De hoofddoek komt veelvuldig terug. Oumou Sy: 'De hoofddoek wordt veel gedragen in moslimlanden. Of je nu in Marokko of Senegal komt, de hoofddoek is heel aanwezig in de kledingtraditie. Omdat Marokko de eregast is vanavond, heb ik tijdens de show de hoofddoek extra veel terug

laten komen. Verder speelt licht ook een grote rol in deze collectie. Ik wilde laten zien dat mijn kunst als het ware één is met het licht.'

Oumou Sy is autodidact en is begon ooit als kostuumontwerper voor theatershows. Dat is terug te zien in haar extravagante, exotische ontwerpen. Ze ontwerpt tegenwoordig kleding voor beroemdheden als Baaba Maal en Youssou N'Dour en werkte onder meer samen met de filmmakers Djibril Diop Mambéty en Sembène Ousmane. Oumou Sy organiseert wereldwijd grote modeshows en heeft, naast haar winkel in Senegal, verkooppunten in Parijs en Geneve.

JUMPING MONKEY HILL

Een workshop voor Afrikaanse schrijvers, onder leiding van een Britse professor. Het is het onderwerp van een van de verhalen in **Chimamanda Ngozi Adichies** nieuwe boek *Het ding om je hals*, dat in oktober verschijnt. Een voorpublicatie.

TEKST: CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE

Alle huisje hadden rieten daken. Namen als Baviaanhut en Stekelvarkenstek waren met de hand geschilderd naast de houten deuren die uitkwamen op kiezelpaden, en de ramen bleven open zodat de gasten ontwaakten bij het geruis van de palissanderbladeren en het gestage rustgevende breken van de zeegolven. Op de stenen dienbladen stond een keur aan heerlijke theeën. Ingetogen zwarte dienstmeisjes maakten, halverwege de ochtend, het bed op, reinigden de elegante badkuip, stofzuigden het vloerkleed en lieten met de hand vervaardigde vazen achter vol wilde bloemen. Ujunwa vond het merkwaardig dat de Afrikaanse Workshop voor Schrijvers hier werd gehouden, op Jumping Monkey Hill, buiten Kaapstad. De naam alleen al klopte niet en het oord ademde de zelfverdoornheid uit van hen die weldoorvoed zijn, het soort plek waar in haar verbeelding welvarende buitenlandse toeristen heen en weer renden en foto's namen van hagedissen en vervolgens weer naar huis keerden, grotendeels onwetend van het feit dat er meer zwarte mensen dan roodkophagedissen in Zuid-Afrika rondliepen. Later zou ze te weten komen dat Edward Campbell het oord had uitgezocht; hij had daar weekends doorgebracht toen hij jaren geleden docent aan de universiteit van Kaapstad was. Maar dat wist ze niet op de middag dat Edward – een oude man met een zomerhoed op en die als hij lachte twee meeldauwkleurige voortanden liet zien – haar op het vliegveld kwam afhalen. Hij kustte haar op beide wangen. Hij vroeg haar of ze in Lagos problemen had gehad met haar van tevoren betaalde ticket, of ze er bezwaar tegen had op de Oegandees te wachten wiens vlucht spoedig zou aankomen, of ze honger had. Hij vertelde haar dat zijn vrouw Isabel al het merendeel van de andere deelnemers aan de workshop had afgehaald en dat hun vrienden Simon en Hermione, die met hen uit Londen waren meegekomen als betaalde employés, in het vakantieoord een welkomstlunch voorbereidden. Ujunwa en hij gingen zitten op een bank in de aankomsthal. Hij liet het bord met de naam van de Oegandees op zijn schouder rusten en vertelde hoe vochtig Kaapstad was in deze tijd van het jaar, hoe blij hij was met de organisatie van de workshop. Hij maakte zijn woorden langer. Zijn accent was wat de Britten 'bekakt' noemen, het accent dat sommige rijke Nigerianen proberen na te doen en het resultaat was dat hij ongewild grappig klonk. Ujunwa vroeg zich af of hij degene was die haar voor de workshop had uitgekozen. Waarschijnlijk niet; het was de British Council die een oproep deed om in te schrijven en dan de besten uitkoos. Edward was iets dichters naar haar opgeschoven en vroeg wat ze in Nigeria deed. Ujunwa veinsde een enorme geeuw en hoopte dat hij ophield met praten. Hij herhaalde zijn vraag en vroeg of ze vakantie had genomen van haar werk om mee te doen aan de workshop. Hij keek haar aandachtig aan. Hij kon alles zijn tussen de vijftien en negentig. Ze kon aan zijn gezicht niet zien hoe oud hij was; het was aardig, maar

***Edward was
iets dichters
naar haar
opgeschoven en
vroeg wat ze in
Nigeria deed***

vormeloos, alsof God hem na hem geschapen te hebben had platgeslagen tegen een muur en al zijn trekken over zijn gezicht had uitgesmeerd. Ze glimlachte flauwtjes en zei dat ze vlak voor haar vertrek uit Lagos haar baan was kwijtgeraakt – een baan in het bankwezen – en ze dus geen vrij had hoeven nemen. Ze geuude opnieuw. Hij scheen erop gebrand meer te weten te komen en zij had geen zin meer los te laten, en dus was ze opgelucht toen ze opkeek en de Oegandees op hen af zag komen lopen. De Oegandees zag er slaperig uit. Hij was begin dertig, met een vierkant gezicht en een donkere huid en ongekamde haren die ineengeklit waren tot kroezige knotjes. Hij boog terwijl hij Edwards handen met zijn beide handen schudde en wendde zich vervolgens tot Ujunwa en mompelde een hallo. Hij ging voor in de Renault zitten. De rit naar het centrum was lang, over wegen die op goed geluk in steile heuvels waren uitgehakt en Ujunwa was bang dat Edward te oud was om zo snel te rijden. Ze hield haar adem in totdat ze arriveerden bij het groepje rieten daken en welverzorgde paden. Een glimlachende blonde vrouw bracht haar naar haar huisje, Zebraleger, waarin een hemelbed stond met naar lavendel geurend beddengoed. Ujunwa zat even op het bed en stond toen op om haar koffer uit te pakken, terwijl ze van tijd tot tijd uit het raam keek om de toppen van de bomen af te zoeken naar zich schuilhoudende apen. Helaas waren er geen, vertelde Edward de deelnemers later, toen ze op het terras onder roze parasols hun lunch gebruikten, hun tafels dicht naar de railing geschoven zodat ze konden neerkijken op de turkooizen zee. Hij wees eenieder aan en stelde hen voor. De blanke Zuid-Afrikaanse vrouw kwam uit Durban, en de zwarte man kwam uit Johannesburg. De Tanzaniaanse man kwam uit Arusha, de Oegandese man uit Entebbe, de Zimbabwaanse vrouw uit Bulawayo, de Keniase man uit Nairobi en de Senegalese vrouw, met haar drieëntwintig jaar de jongste, was uit Parijs komen vliegen, waar ze aan de universiteit studeerde.

Edward stelde Ujunwa als laatste voor: 'Ujunwa Ogundu is onze Nigeriaanse deelnemster en ze woont in Lagos.' Ujunwa keek de tafel rond en vroeg zich af met wie ze zou optrekken. Ze verwachtte het meeste van de Senegalese vrouw, met haar brutaal twinkelende ogen, haar francofone accent en de zilveren strepen in haar dikke dreadlocks. De Zimbabwaanse vrouw had langere, dikke dreadlocks en de schelpen eraan tinkelden als ze haar hoofd heen en weer bewoog. Ze leek erg opgewonden, overactief, en Ujunwa dacht dat ze haar wel zou mogen, maar alleen zoals ze van alcohol hield – in kleine hoeveelheden. De Keniaan en Tanzaniaan zagen er gewoon uit, bijna onopvallend – grote mannen met brede voorhoofden en onverzorgde baarden in met dessins bedrukte overhemden met korte mouwen. Ze dacht dat ze hen aardig zou vinden op de ongeïnteresseerde manier waarop je mensen van wie je niets te duchten hebt aardig vindt. Van de Zuid-Afrikanen wist ze het niet: de blanke vrouw had een te ernstig gezicht, zonder humor en zonder enige make-up en de zwarte man zag er lijdzaam vroom uit, als een Jehova's getuige die van deur tot deur gaat en glimlachte bij elke deur die voor zijn neus werd dichtgesmeten. Wat de Oegandees betrof, Ujunwa mocht hem al vanaf het vliegveld niet en nu nog minder vanwege zijn kruiperige antwoorden op Edwards vragen en de manier waarop hij naar voren boog om alleen tegen Edward te praten en de andere deelnemers negeerde. Op hun beurt zeiden zij weinig tegen hem. Ze wisten allemaal dat hij de winnaar was van de laatste Lipton African Writers' Prize, met een beloning van vijftienduizend pond. Ze betrokken hem niet bij hun beleefde praatjes over hun vliegtochten.

Nadat ze de romige, met kruiden gegarneerde kip hadden gegeten, nadat ze het in glimmende flessen aangevoerde bruisende water hadden gedronken, stond Edward op om hen allen welkom te heten. Hij kneep zijn ogen dicht terwijl hij sprak en zijn dunne haar fladderde in de bries die naar de zee rook. Hij begon hen te vertellen wat ze al wisten – dat de workshop twee weken zou duren; dat het wel zijn idee was, maar natuurlijk welwillend gefinancierd door de Chamberlain Arts Foundation, net zoals de Lipton African Writers' Prize zijn idee was geweest en eveneens gefinancierd werd door die goede mensen van de stichting; dat er van hen allen verwacht werd dat ze een verhaal zouden produceren voor een mogelijke publicatie in Oratory; dat de huisjes voorzien zouden worden van laptops; dat ze in de eerste week zouden schrijven en dat ze in de tweede week het werk van iedere deelnemer zouden bespreken; en dat de Oegandees de workshop zou leiden. Toen begon hij over zichzelf, hoe hij zich al veertig jaar had ingespannen voor de Afrikaanse literatuur, een levenslange passie die in Oxford was ontstaan. Hij keek vaak naar de Oegandees. De Oegandees knikte

Ujunwa dacht dat ze haar wel zou mogen, maar alleen zoals ze van alcohol hield - in kleine hoeveelheden

ijverig om elke blik te beantwoorden. Ten slotte stelde Edward zijn vrouw, Isabel, voor, hoewel ze allemaal kennis met haar hadden gemaakt. Hij vertelde hen dat ze een dierenactiviste was, iemand die Afrika heel goed kende en als tiener in Botswana had gewoond. Hij keek trots toen zij opstond, alsof haar lange, slanke elegante voorkomen goedmaakte wat hij uiterlijk miste. Haar haar was zachtrood en zo geknipt dat piekjes haar gezicht omlijstten. Ze voelde eraan toen ze zei: 'Ach kom, Edward, wat een introductie.' Toch stelde Ujunwa zich voor dat Isabel zelf die introductie had gewild, dat ze zelfs misschien Edward eraan had herinnerd door te zeggen: 'En schat, vergeet niet me tijdens de lunch behoorlijk voor te stellen.' Haar stem zou precieus geklonken hebben. De volgende dag aan het ontbijt sprak Isabel met net zo'n stem toen ze naast Ujunwa zat en zei dat Ujunwa, met zo'n verfynd beenderstelsel, vast en zeker afstamde van koninklijken Nigeriaanse bloede. Het eerste wat bij Ujunwa opkwam was om te vragen of Isabel koninklijk bloed nodig had om thuis in Londen haar knappe uiterlijk te verklaren. Ze vroeg het niet, maar in plaats daarvan zei ze – omdat ze het niet kon laten – dat ze inderdaad een prinses was en van een oud geslacht afstamde en dat een van haar voorvaderen in de zeventiende eeuw een Portugese koopman gevangen had genomen en hem, vertroeteld en gepamperd, in een koninklijke kooi had gehouden. Ze pauzeerde om een slokje van haar cranberrysap te nemen en glimlachte in haar glas. Isabel zei opgewekt dat ze altijd al een neus had voor koninklijk bloed en dat ze hoopte dat Ujunwa haar antistroperscampagne zou steunen en het was echt vreselijk, vreselijk hoeveel bedreigde apen er door mensen werden gedood en ze werden niet eens gegeten, al dat gepraat over junglevlees deed er niet toe, alleen de geslachtsdelen werden gebruikt als tovermiddel.

Na het ontbijt belde Ujunwa haar moeder en vertelde haar over het vakantieoord en over Isabel en was blij toen haar moeder gniffelde. Ze hing op, ging voor haar laptop zitten en dacht na over hoe lang geleden het was dat haar moeder echt had gelachen. Ze zat daar een hele tijd, bewoog de muis van de ene kant naar de andere en probeerde te beslissen of ze haar personage een gewone naam zou geven, als Chioma, of een exotische, als Ibari.

Chioma woont bij haar moeder in Lagos. Ze heeft een diploma economie van Nsukka, heeft onlangs haar Nationale Jongerendienstplicht volbracht, koopt elke donderdag The Guardian, speurt het katern met personeelsadvertenties af en stuurt haar cv in bruine manilla enveloppen de wereld in. Wekenlang hoort ze niets. Uiteindelijk krijgt ze een telefoontje waarin ze wordt uitgenodigd voor een gesprek. Na de paar eerste vragen zegt de man dat hij haar in dienst wil nemen, loopt vervolgens om, gaat achter haar staan en reikt over haar schouders om in haar borsten te knijpen. Ze sist: 'Stommeling! Heb je dan helemaal geen eergevoel!' en vertrekt. Weken van stilte volgen. Ze helpt haar moeder een handje in de winkel. Ze verstuurt nog meer enveloppen. Bij het volgende gesprek vertelt de vrouw, die met het meest geaffecteerde, rare accent praat dat Chioma ooit heeft gehoord, dat ze iemand zoekt die in het buitenland heeft gestudeerd en Chioma moet bijna lachen als ze weggaat. Nog meer weken van stilte. Chioma heeft haar vader al maanden niet gezien, maar ze besluit naar zijn nieuwe kantoor op Victoria Island te gaan om te vragen of hij haar kan helpen werk te vinden. Hun ontmoeting verloopt gespannen. 'Waarom ben je al die tijd niet gekomen?' vraagt hij, en doet alsof hij boos is, omdat, weet ze, het makkelijker voor hem is boos te zijn, het makkelijker is boos te zijn op mensen nadat je hen pijn hebt gedaan. Hij pleegt enkele telefoontjes. Hij geeft haar een dun rolletje van tweehonderdnaira-biljetten. Hij vraagt niet naar haar moeder. Ze ziet dat de foto van de Gele Vrouw op zijn bureau staat. Haar moeder had haar goed beschreven: 'Ze is heel licht, ze ziet er gemengd uit en het gekke is dat ze niet eens knap is, haar gezicht is net een overrijpe gele papaja.'

De kroonluchter in de grote eetzaal van Jumping Monkey Hill hing zo laag dat Ujunwa haar hand maar hoefde uit te steken om hem aan te raken. Edward zat aan de ene kant van de lange, witgedekte tafel, Isabel aan de andere kant en de deelnemers tussen hen in. De hardhouten binten bonkten lawaaiig terwijl de kelners rondliepen en de menukaarten uitdeelden. Struisvogelmedaillons. Gerookte zalm. Kip in sinaasappelsaus. Edward beval iedereen dringend aan de struisvogel te nemen. Die was gewoon hééh-r-lijk. Het idee struisvogel te eten stond Ujunwa niet aan, ze wist zelfs niet dat mensen struisvogels aten en toen ze dat zei, lachte Edward welgemoed en zei dat

**Een van haar
voorvaderen
had in de
zeventiende
eeuw een
Portugees in
een koninklijke
kooi gehouden**

(ADVERTENTIE)

THE
I NEVER
THOUGHT
CONTEMPORARY
ART
COULD BE
SO
AFFORDABLE
ART FAIR

Hedendaagse kunst
van 100.- tot 5.000.-

29.10. - 01.11.2009
www.affordableartfair.nl

Westergasfabriek
Amsterdam

In samenwerking met:

struisvogel uiteraard een Afrikaans product was. Alle anderen bestelden struisvogel, en toen Ujunwa's kip kwam, met een te overheersende citrusmaak, vroeg ze zich af of ze misschien toch de struisvogel had moeten nemen. Het zag er trouwens uit als rundvlees. Ze dronk meer alcohol dan ze ooit in haar leven had gedronken, twee glazen wijn, voelde zich ontspannen en kletste met de Senegalese over de beste manieren om natuurlijk zwart haar te verzorgen; geen siliconenproducten, heel veel sheaboter en alleen kammen als het nat is. Ze ving flarden op van Edward die over wijn praatte: chardonnay was vreselijk afgezaagd.

Na afloop verzamelden de deelnemers zich op het balkon – met uitzondering van de Oegandees, die apart ging zitten met Edward en Isabel. Ze sloegen naar insecten, dronken wijn, lachten en plaagden elkaar: jullie Kenianen zijn te onderdanig! Jullie Nigerianen zijn te agressief! Jullie Tanzaniaaners hebben geen gevoel voor mode! Jullie Senegalezen zijn te veel gehersenspoeld door de Fransen! Ze praatten over de oorlog in de Soedan, over de achteruitgang van de reeks 'Afrikaanse Schrijvers', over boeken en schrijvers. Ze waren het erover eens dat Dambudzo Marechera verbazingwekkend, Alan Paton paternalistisch, Isak Dinesen onvergeeflijk was. De Keniaan zette een algemeen Europees accent op, en onderwijl trekjes van zijn sigaret nemend somde hij alles op wat Isak Dinesen over Kikuyu-kinderen had gezegd die allemaal op hun negende geestelijk gehandicapt waren. Ze lachten. De Zimbabweaanse zei dat Achebe saai was, geen stijl had en de Keniaan zei dat dat heiligschennis was en graaide naar het wijnglas van de Zimbabweaanse, totdat ze, lachend, haar uitspraak terugnam en zei dat Achebe natuurlijk onovertroffen was. De Senegalese zei dat ze bijna had moeten overgeven toen een professor aan de Sorbonne haar vertelde dat Conrad echt aan haar kant stond, alsof ze zelf niet kon uitmaken wie aan haar kant stond. Ujunwa begon op en neer te springen, mompelde onzin om Conrads Afrikaans na te doen en voelde in haar hoofd de zoete zweverigheid van de wijn. De Zimbabweaanse struikelde en viel in de fontein, klom er proestend uit, met natte dreadlocks en zei dat ze een paar vissen om haar heen had voelen wriemelen. De Keniaan zei dat hij dat voor zijn verhaal ging gebruiken – vissen in de elegante fontein van het vakantieoord – omdat hij werkelijk geen idee had waarover hij zou gaan schrijven. De Senegalese zei dat haar verhaal echt háár verhaal was, haar rouw over haar vriendin en haar verdriet dat haar de kracht had gegeven tegenover haar ouders uit de kast te komen, hoewel die het feit dat ze lesbisch was als een onschuldige grapje beschouwden en nog steeds praatten over families met geschikte jongemannen. De zwarte Zuid-Afrikaan keek verschrikt op toen hij 'lesbisch' hoorde. Hij stond op en liep weg. De Keniaan zei dat de zwarte Zuid-Afrikaan hem deed denken aan zijn vader, die lid was van een kerk van de Wederopstanding van de Heilige Geest en niet met mensen op straat sprak omdat die niet verlost waren. De Zimbabweaanse, Tanzaniaan, witte Zuid-Afrikaanse en Senegalese praatten allemaal over hun vaders.

Ze keken naar Ujunwa en ze beseftte dat ze de enige was die niets had gezegd en eventjes was de wijnnevel uit haar geest verdwenen. Ze haalde haar schouders op en mompelde dat er echt weinig te zeggen viel over haar vader. Hij was een gewoon iemand. 'Speelt hij een rol in je leven?' vroeg de Senegalese, op de zachte toon die betekende dat ze ervan uitging dat hij dat niet deed en voor de eerste maal ergerde Ujunwa zich aan haar francofone accent. 'Hij speelt een rol in mijn leven,' zei Ujunwa met een kalme nadruk. 'Hij was degene die boeken voor me kocht toen ik klein was en degene die mij mijn eerste gedichten en verhalen voorlas.' Ze zweeg, en iedereen keek haar aan en ze voegde eraan toe: 'Hij heeft iets gedaan wat me verbaasde. Het deed me ook pijn maar het verbaasde me vooral.' De Senegalese keek alsof ze verder wilde vragen maar ze bedacht zich en zei dat ze nog wat wijn wilde. 'Schrijf je over je vader?' vroeg de Keniaan en Ujunwa antwoordde met een nadrukkelijk Nee omdat ze nooit in fictie als therapie had geloofd. De Tanzaniaan zei dat alle fictie therapie was, een soort therapie, wat men er ook van zei.

Die avond probeerde Ujunwa te schrijven, maar ze was duizelig en haar hoofd bonkte en dus ging ze naar bed.

COPYRIGHT VERTALING: HIEN MONTIJN
HET DING OM JE HALS VERSCHIJNT OP 22 OKTOBER BIJ DE BEZIGE BIJ

CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE (1977) IS EEN VAN DE BELANGRIJKSTE AFRIKAANSE SCHRIJFSTERS VAN HET MOMENT. ZE GROEIDE OP IN NIGERIA, MAAR VERHUISDE OP HAAR NEGENTIENDE NAAR AMERIKA, WAAR ZE STUDEERT. HET DING OM JE HALS IS HAAR DERDE BOEK.

De Zimbabweaanse struikelde en viel in de fontein

Zwart Goud

Illegale mijnwerkers verblijven soms maanden achtereen in leegstaande Zuid-Afrikaanse mijnschachten. De omstandigheden zijn er erbarmelijk en ongelukken zijn aan de orde van de dag. Maar op de zwarte markt is altijd vraag naar goud.

TEKST: MONAKO DIBETLE

Hij is vuil en broos, en onder het praten is er steeds die harde, raspende hoest die zijn kleine lijf kromtrekt. Geregeld spuugt hij een bruinachtige smurrie op de grond voor het G-Hostel. Om dit hostel spelen zich alle illegale mijnbouwactiviteiten af van Thabong, een township bij Welkom.

Sipho Mahabane is 22, maar oogt tien jaar ouder. Hij werkt al vier jaar als *zama zama* (illegale mijnwerker) en woont in het G-Hostel, samen met zijn oma. 'Zij heeft mij bij mijn moeder weggehaald toen ik nog een kind was. Mijn broertjes en zusjes wonen in een nederzetting even buiten Thabong. Ik wil niet bij ze wonen; er is daar niets te doen. Ik vind het prima in het G-Hostel.'

Ondanks de recente ramp die tot dusver het leven heeft gekost aan 85 van zijn *manyora* (maten), weet hij zeker dat de illegale mijnbouw niet zal ophouden. 'We zitten allemaal te wachten tot het weer rustig wordt en dan gaan we terug naar beneden', zegt hij, zachter pratend nu, om te voorkomen dat passerende hostelbewoners hem kunnen horen. 'Op de zwarte markt is er altijd vraag naar goud.' Dat hij onder de grond heeft leren werken is 'geen keuze, maar een must, wil je blijven leven'.

Syndicaten

Volgens Mahabane worden de illegale mijnbouwactiviteiten in dit gebied beheerst door plaatselijke zakenlui en buitenlandse goudsmokkelaars - hoofdzakelijk uit de Limpopo-provincie en Mozambique. Volgens hem zijn er grote syndicaten, waar ook legale mijnwerkers, ploegbazen en bewakers deel van uitmaken.

Tussenpersonen van deze syndicaten komen regelmatig naar het G-Hostel. 'Zij helpen ons als we naar beneden willen. Iedereen in de township kent ze, want ze hangen altijd wel ergens rond in hun mooie auto's.'

Zodra een groep van tussen de zestig en tachtig mijnwerkers bij elkaar is, worden ze naar beneden gestuurd, waar ze vaak langer dan drie maanden blijven. 'Op zijn langst ben ik een keer acht maanden ondergronds geweest. Ik werkte toen voor een zakenman uit Welkom', vertelt Mahabane. 'Het is daar beneden stoffig, muf en koud, en we branden vuren om warm te blijven. Er zijn plaatsten waar je je behoefte kan doen - in de mijnen is overal genoeg zand om eroverheen te gooien.'

Met walkie-talkies wordt contact gehouden met boven. Voor de ontspanning houden de mijnwerkers feesten en drinken ze veel.

Maar daar betalen ze flink voor. De syndicaten zorgen voor het eten, het water en de veiligheid als ze naar beneden gaan, maar voor alle andere zaken betalen de mijnwerkers torenhoge prijzen. Sigaretten kosten zo'n 300 rand (25 euro) per slof van twintig pakjes, brandy kost 1000 rand en een fles whiskey zelfs 1500 rand. Wie van zoetigheid houdt betaalt 20 rand voor een lolly.

'De syndicaten kopen ons goud. We weten dat ze dat goud vervolgens met een dikke winst doorverkopen, maar dat kan ons niet schelen.

Zolang we maar geld zien.'

Oplichters

Het leven onder de grond is vaak gewelddadig, omdat de mijnwerkers vechten om de beste plekken of gewoon omdat er ruzie uitbreekt. 'Er zijn

Verwanten van mijnwerkers die na de ramp in de Eland-schacht zijn vermist wachten om te horen of hun familieleden onder de al geïdentificeerde slachtoffers zijn.

daar beneden comités en zodra die lui beslissen dat je eraan moet, dan is het voorbij. Ik heb wel eens gezien dat ze een snijbrander gebruikten om iemand aan stukken te branden.'

Illegale mijnwerkers dalen niet alleen af via ongebruikte mijnschachten, maar ook via schachten die nog in bedrijf zijn. 'Bij de President Steynschacht van Pamodzi, en de Intermines kom je makkelijk binnen, omdat de syndicaten goede relaties onderhouden met het management.'

Er gaan altijd een paar geschoolde mijnwerkers mee om de groep illegale mijnwerkers te leiden. Zij leveren materiaal zoals dynamiet, pikhouwelen, voorhamers, lampen en snijbranders. Ze laten ook zien waar de groep moet hakken en explosieven zetten.

Het produceren van een stuk goud ter grootte van een vuist kan ondergronds zo'n drie maanden vergen, afhankelijk van de kwaliteit van de rots of het zand.

Mahabane verdient vele tienduizenden randen met zijn werk. Toch blijft hij arm. 'Ik heb het stom aangepakt. Ik kocht bijvoorbeeld voor veel geld een tweedehands Golf GTI van een paar oplichters in het hostel. Daar heb ik maar een paar maanden in gereden en toen was hij op.'

Mahabane ontsnapte maar ternauwernood aan het beruchte ongeluk in de Eland-schacht, waarbij bijna honderd illegale mijnwerkers omkwamen. 'We werden gewaarschuwd dat er een gaslek zat. Iedereen ging naar boven, maar veel mijnwerkers keerden later weer terug naar beneden. Een week later hoorden we van het ongeluk.'

In de dagen die volgden stonden er lange rijen mensen voor het mortuarium van Welkom. De identificatie van de lijken was zo'n tijdrovende klus

dat familieleden van slachtoffers in ploegen moesten worden ingedeeld. Door de regen en de kou was de stank van de ontbindende lijken nog enigszins te verdragen.

(VERTALING: RICHARD HENGEVELD)
MONAKO DIBETLE IS JOURNALIST VOOR THE MAIL & GUARDIAN.
HIJ MAAKT VOORAL NAAM MET ZIJN REPORTAGES OVER MISDAAD EN CORRUPTE.

Het werk van een zama zama

De zama zama's hakken de ertshoudende steen uit en blazen die op met behulp van explosieven. Wat overblijft stoppen ze in een zak. De inhoud van de zak wordt vervolgens verbrijzeld met een hamer, zodat alleen gruis overblijft. Dit stoppen de zama zama's in een lege gascilinder, de *lephenduka* ('molen'). De cilinder wordt daarna gevuld met kwik en water en ongeveer een uur lang rondgedraaid. De inhoud wordt vervolgens overgegoten in een emmer, die op en neer wordt bewogen. Door deze beweging zinkt het kwik met het erts naar beneden. Dit eindproduct heet amalgaam.

Het amalgaam wordt vervolgens in een doek verpakt, die stevig wordt uitgewrongen om het kwik eruit te halen. Daarna gaat het amalgaam in een smeltpot, die urenlang wordt verhit met een snijbrander. Dit proces dient om het erts eruit te smelten en vergt enorm veel geduld. Na het uitsmelten en afkoelen gebruiken de zama zama's een zoutachtige stof om het erts te reinigen. Dan is het erts klaar om naar boven gestuurd te worden.

WOORDENSCHAT

Ooit was Timboektoe een grote, rijke stad, met één van de grootste universiteiten ter wereld.

De periode van verval die volgde was lang, maar met een nieuw bibliotheekgebouw wordt Timboektoe eindelijk weer een boekenstad.

TEKST: ESTHER BAKKER, FOTO'S: CANDACE FEIT

'Mali is een land van analfabeten,' zegt archivaris Bouya Haïdara terwijl hij door de glanzend nieuwe leeszaal loopt, 'maar we bezitten misschien wel de grootste boekenschat ter wereld.' Dat is misschien wel waar, maar in de nieuwe bibliotheek van Timboektoe is weinig van die schat te zien. Er ligt nog geen snipper papier in het hypermoderne bibliotheekgebouw, dat als een luchtspiegeling opdoemt in de stoffige, slaperige straten van het woestijnstadje.

Tienduizenden kostbare manuscripten liggen nu nog opgeslagen in de oude bibliotheek, een eindje verderop. Hoewel de topstukken in het Nationale Museum in de hoofdstad Bamako worden tentoongesteld, is er nog genoeg te zien in dit krakkemikkige gebouw. In het schelle licht van het openstaande raam ligt zomaar een handgeschreven brief waarin de 18e eeuwse jihadstrijder El Hadj Omar uitlegt waarom hij met het zwaard in de hand de Islam komt brengen. Ernaast ligt een apothekersboek uit 1204,

verderop een elfde-eeuwse, met goud verluchtigde koran. 'Mensen denken dat Afrika alleen een orale cultuur heeft,' doceert Haïdara, 'maar dat beeld klopt helemaal niet. Hier ligt eeuwenoude wetenschap: natuurkunde, geografie, chemie, biologie, wiskunde, geschiedenis, literatuur, poezie, filosofie, geneeskunde. Allemaal op schrift!' In de twaalfde eeuw was Timboektoe het welvarende middelpunt van de Trans-Saharahandel. De vele handelskaravanen brachten naast grote rijkdommen ook papier en kennis mee. Zo ontwikkelde de stad zich tot een van de belangrijkste wetenschapscentra ter wereld. Timboektoe had in die tijd honderdduizend inwoners en een kwart daarvan bestond uit studenten. Geleerden kwamen van heinde en verre om in de woestijnstad te studeren. Ze gebruikten het Arabisch schrift, maar ze schreven in hun eigen talen: Peul, Bambara, Songhai en vele andere. De archivaris slaat een paar boeken open. 'Alles is met de hand geschreven, met een struisvogelveer of een stokje. In het begin beschreven de

geleerden leer, hout, bladeren en steen. Later gebruikten ze ook papyrus uit Egypte, China en Rusland.'

Verstoep

In de loop der eeuwen raakte Timboektoe steeds verder in verval. Toen het Franse leger de mythische woestijnstad in 1894 bezette, trof het leger slechts een slaperig dorp aan. De enige schat van Timboektoe bleek een enorme verzameling oude manuscripten. Generaal Achinard nam er zoveel mogelijk in beslag en stuurde ze naar Europa.

De geleerden van Timboektoe probeerden te redden wat er te redden viel. Ze begroeven boeken in het zand of gaven ze mee aan rondtrekkende nomaden. Sommige geleerden vluchtten zelf en namen zo veel mogelijk manuscripten mee. Pas toen Mali onafhankelijk werd in 1960 keerde een deel van de boeken terug naar de oude universiteitsstad. In de jaren 90 kwam er een democratische regering aan de macht en werd een vredesovereenkomst met de opstandige Touareg getekend, waarna nog meer geschriften terugkeerden.

'De meeste boeken liggen echter nog steeds bij mensen thuis,' vertelt Haidara. 'Ze maken deel uit van de familie en worden al eeuwenlang jaloers beschermd, zoals jaloerse mannen hun vrouw beschermen. We

proberen mensen ervan te overtuigen dat het beter is als de boeken in de bibliotheek liggen, maar dat ligt heel gevoelig.' In de straten van Timboektoe is te zien dat er ook een praktische reden is om de boekenschaten zelf te houden. Veel inwoners van Timboektoe verdienen tegenwoordig wat bij door antieke boeken aan toeristen te tonen. Gewillig poseert de uitbater van een privébibliotheek met een eeuwenoud werkje in zijn blote handen. Hij slaat quasi-lezend een vliedunne pagina om, kwetsbaar als een vliedervleugel. De camera flitst erop los.

Renaissance

De toenmalige Zuid-Afrikaanse president Mbeki bezocht Timboektoe in 2001. In zijn *African Renaissance* had Mbeki een belangrijke plaats ingeruimd voor de beroemde bibliotheekstad. De boeken van Timboektoe vormen immers een bewijs voor Afrika's hoge beschavingspeil voor de komst van de Europeanen.

Tot zijn afgrijzen zag Mbeki echter dat de woestijnwind vrij spel had in de beroemde bibliotheek, en dat veel werken er slecht aan toe waren. Hij stuurde meteen een delegatie naar Mali om een noodplan te bedenken: er moest een moderne bibliotheek komen met een goed archief, een professionele restauratieafdeling en de hele collectie moest geïnventariseerd en

‘We willen veel meer wetenschappers naar Timboektoe halen. Het nieuwe gebouw moet een soort universiteit worden, net als vroeger’

gedigitaliseerd worden. Zuid-Afrika en de Afrikaanse Unie financierden het project.

Acht jaar later is de bibliotheek bijna klaar voor de opening. De restauratieafdeling werkt dankzij Zuid-Afrikaanse know-how al op volle toeren. De papierperser, archiefdozenlijmer, leerbewerker en papierrestaurator staan er zij aan zij te werken aan lange tafels. Hoofd van het atelier Mamadou Traoré laat wat manuscripten zien. ‘Sommige boeken die hier binnenkomen zien er akelig uit. Laatst kwam er een werk binnen dat in vier stukken was gescheurd. Dat moeten we dan pagina voor pagina plakken - maar het resultaat is een mirakel.’ Uit een leren etui haalt hij een prachtig handgeschreven boekje: een oude koran.

Wetenschappers

Ook de researchafdeling is al in bedrijf. Linguïst Djallor Boubacar geeft een rondleiding. ‘We scannen alle manuscripten hier pagina voor pagina. Zo willen we voorkomen dat het origineel nog fysiek gelezen wordt. Binnenkort kunnen wetenschappers in Tokio of Berkeley via het internet onze boeken raadplegen. In de toekomst willen we zelfs werk uit onze bibliotheek opnieuw gaan uitgeven. Veel boeken zijn nog van grote waarde voor de wetenschap.’

Antropologen en historici weten de weg naar Timboektoe inmiddels al weer te vinden. In oude wetboeken staat tot in detail te lezen hoe de West-Afrikaanse samenleving er in de twaalfde eeuw uitzag - de relaties tussen man en vrouw, criminaliteit, handel, grondbezit en erfrecht. Wie oude farmaceutische geschriften leest, leert niet alleen welke medicijnen gebruikt werden, maar ook hoe vrouwen in die tijd bevielen, of mensen monogaam waren en wat ze aten.

Bibliotheekdirecteur Mohammed Gallah kan niet wachten tot de nieuwe bibliotheek opent: ‘We willen veel meer wetenschappers naar Timboektoe halen. Het nieuwe gebouw moet een soort universiteit worden, waar professors en studenten uit heel Afrika naartoe komen, net als vroeger. Onze boekenschat is het uitgangspunt van de Afrikaanse historie, en het is goed dat alles nu weer in de openbaarheid komt.’

De nieuwe bibliotheek van Timboektoe zal naar verwachting in september haar deuren openen.

ESTHER BAKKER WOONT SINDE MEI 2008 IN BAMAKO, MALI. ZIJ IS WERKZAAM ALS FREELANCE JOURNALIST VOOR ONDER ANDERE VOLKSKRANT EN ESTA. IN 2008 VERSCHIEEN HAAR BOEK *DE BOMEN VLIEGEN JE OM DE OREN, EEN JAAR IN SWAZILAND*, EN DIT NAJAAR KOMT HET DOOR HAAR GESCHREVEN DEEL *MALI VAN DE LANDENREKES VAN HET KIT UIT*.

WOORDEN

ONDER REDACTIE VAN INGEBORG VAN BEEKUM

Eredoctoraat voor Van Niekerk

FOTO: BOB BRONSHOFF

De Zuid-Afrikaanse schrijfster Marlene van Niekerk ontvangt een eredoctoraat van de Universiteit van Tilburg. Van Niekerk krijgt het eredoctoraat vanwege 'de confronterende, maar fijnzinnige manier waarop ze

laat zien met hoe mensen in moderne samenlevingen worstelen met hun problemen', aldus de universiteit.

Van Niekerk (1954) studeerde filosofie en literatuurwetenschap aan verschillende universiteiten in Zuid-Afrika en Europa. Haar boeken zijn meerdere malen bekroond. Voor het onlangs verfilmde *Triomf* (1994) won ze onder andere de Nomapijs voor het beste boek van Afrika. Met *Agaat* (2004) sleepte ze de Hertzogprijs in de wacht.

Het eredoctoraat wordt op donderdag 19 november uitgereikt. In dezelfde week organiseert de faculteit Geesteswetenschappen een conferentie met Van Niekerk over haar werk en geeft de schrijfster een masterclass 'creatief schrijven'. Zie www.uvt.nl voor meer informatie.

Herinneringen aan een buitenbeentje

Met *Zomertijd* sluit John Coetzee zijn autobiografische trilogie af, waarin hij de ontwikkeling schetst van een jongeman die schrijver wil worden, maar worstelt met allerlei verwachtingen van de buitenwereld.

In het vorige deel, *Portret van een jongeman*, beschrijft Coetzee het leven van een sociale misfit die tegen heug en meug saai werk doet in Londen, en die moet slikken dat de hippe meisjes van de jaren 60 geen oog hebben voor een timide knul uit Zuid-Afrika. Hij wapent zich tegen zijn onluisterende eenzaamheid door zich te spiegelen aan parallelle levens van erkende literaire grootheden: ook Kafka en Pound waren eens miskende sloebers. Het helpt maar weinig, de troost van uiteindelijke erkenning is immers niet gewaarborgd.

Zomertijd beschrijft de volgende fase uit het leven van Coetzee: de jaren 70. Hij is begin dertig en teruggekeerd naar Zuid-Afrika na een weinig succesvol buitenlands verblijf. Zijn maatschappelijke statuut is treuriger dan ooit. Hoewel hij debuteert als schrijver plukt hij daar geen vruchten van,

hij voorziet in zijn levensonderhoud als bijlesleraar en hij woont met zijn vader in een vervallen huisje in Kaapstad. Coetzee past in dit boek een truc toe met het vertellersperspectief. *Zomertijd* bestaat uit verhalen van personages die worden geïnterviewd door een man die de biografie van Coetzee schrijft – u weet wel, de onlangs overleden veelgeroemde schrijver. Dit procédé levert een vreemde, bijna klinische sfeer op. IJskoud precies geven de geïnterviewden aan welke indruk Coetzee op ze gemaakt heeft. Hij heeft een affaire met een zekere Julia, die op het geheel terugkijkt als op iets dat haar min of meer overkwam, in weerwil van het volkomen gebrek aan fysieke aantrekkelijkheid van Coetzee. De meest memorabele seksuele activiteit die hij ooit ontplooit bij haar is vooral lachwekkend: hij wil met haar naar bed op de maat van een stuk van Schubert, om de seksbeleving uit de vroege negentiende eeuw te reconstrueren. Het sterke van dit boek is dat een dergelijke scène een heel scala aan reacties bij de lezer oproept. De primaire reactie, besmuikt lachen met plaatsvervangende schaamte, maakt al snel plaats voor ver-

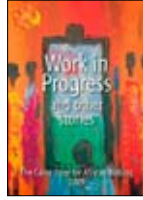

Het strand van Big Bay bij Kaapstad, 1979

bazing; je wilt weten wat een auteur beweegt om een autobiografische tekst te leveren die zo rücksichtslos is. Voorbij het belachelijke ligt echter een vorm van zelfverzekerdheid, omdat we leren dat de stuntelaar tegelijkertijd een man is die in zekere zin weet wat hij wil. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de scène waarin John bezig is beton te storten rondom zijn krakkemikkige huis. Julia begrijpt niet waarom hij niet iemand betaalt voor dit 'kafferwerk'. In de bijgevoegde 'echte' memoires van John Coetzee blijkt dat hij echter trots was op zijn arbeid: het is 'wat mensen als hij al sinds 1652 hadden moeten doen, namelijk hun eigen vuile werk'. Deze John weet wat hij doet, en hij toont daarmee een ontwikkeling ten opzichte van de jongeman uit het *Portret*, terwijl hij *passant* zijn positie van buitenbeentje in het Zuid-Afrika van de jaren 70 nog eens onderstreept. (Siward Tacoma)
J.M. Coetzee, Zomertijd. Uitgeverij Cossee, ISBN 9789059362574

LEESLADDER

VERHALEN | Bundel met korte verhalen die genomineerd zijn voor de Caine Prize for African Writing 2009, onlangs gewonnen door de Nigeriaanse E.C. Osondu. Mooie showcase van aanstormend schrijftalent van het continent.

Work in progress and other stories: Caine Prize for African Writing 2009 (New Internationalist Publications Ltd, ISBN: 9781906523145) € 11,99.

ROMAN | Zeer geestig portret van de jonge Guusje die met hoge verwachtingen en weinig referentiekader naar Tanzania vertrekt om de wereld te redden. Gedesillustioneerde vrijwilligers, niet-dankbare negers en decadente cocktailparty's tussen de palmen: hoe moeilijk is het om iets goeds te doen?

Renske de Greef, En je ziet nog eens wat. (Uitgeverij Meulenhoff, ISBN: 9789029085212) € 11,99. Verwacht in oktober 2009.

NON-FICTIE | Hoe kan het dat veel Afrikaanse economiën krimpen, terwijl er de afgelopen vijftig jaar zo'n 1.000 miljard dollar aan ontwikkelingsgeld is geschonken? Volgens de Zambiaanse econome Moyo is ontwikkelingshulp juist de oorzaak van economische krimp. Van haar veelbesproken boek is nu een Nederlandse druk beschikbaar.

Dambisa Moyo, Doodlopende hulp- Waarom ontwikkelingshulp niet werkt en wat er wél moet gebeuren (Contact, 9789025431686) € 22,95

ROMAN | Het verhaal van twee Nigeriaanse vrouwen, die een verschrikkelijke keuze moeten maken. Twee jaar later ontmoeten zij elkaar weer, en dat is waar dit verhaal begint. Mee-slepend verhaal van de schrijver van Incendiary, eerder genomineerd voor de Commonwealth Writers Prize.

Chris Cleave, The other hand (Hodder & Stoughton, ISBN 9780340920244) € 10,95

LITERAIR SURFEN

TOP 100 | Afrika's 100 beste boeken van de twintigste eeuw: www.african-writing.com/seven/100booksfromafrica.htm

PODCAST | Sihle Khumalo vertelt over zijn boek 'Dark continent my black arse': www.voxpopafrica.com/2009/05/21/podcast-sihle-khumalo-on-his-book-dark-continent-my-black-arse

SNEAK PREVIEW | Caine Prize 2009: lees Osondu's prijswinnende verhaal 'Waiting' online: www.guernicamag.com/fiction/762/waiting

VIDEO | Nii Ayikwei Parkes over zijn nieuwe misdaadroman 'Tail of the Blue Bird': www.youtube.com/zammagazine

ESSAY | Theme a king- The misreading of African literature door Kwani: kwanionline.blogspot.com

En natuurlijk ZAMs eigen boekenblog: www.zam-magazine.nl/boeken.php

OP EEN RIJ

De leukste boeken uit en over Afrika die binnenkort verschijnen of al net verkrijgbaar zijn!

REBEL VOOR DE VREDE

James Allen (De Arbeiderspers)
Eerste geautoriseerde biografie waarin auteur John Allen aartbischop Desmond Tutu's politieke en spirituele kanten naadloos met elkaar verbindt.
Verschijnt september 2009

DE GOD MET DE BLAUWE OGEN

Babah Tarawally (KIT Publishers)
Spannende novelle over de vijftienjarige Ilaja uit Sierra Leone, die naar Nederland komt en verstrikt raakt in de knoop van twee culturen.
Verschijnt oktober 2009

DOODLOPENDE HULP – WAAROM ONTWIKKELINGS- HULP NIET HELPT EN WAT ER WEL MOET GEBEUREN

Dambiza Moyo (Contact)
Provocerende knuppel in hoenderhok door Zambiaanse economie die zich inmiddels intens geliefd en hartstochtelijk gehaat heeft gemaakt.
Verschijnt oktober 2009

ZAKEN IN AFRIKA – BELEVENISSEN VAN EEN WESTERSE ZAKENVROU MET EEN MISSIE

Jacqueline Novogratz (Artemis & Co).
Verschijnt oktober 2009

DE TOLK VAN DARFUR

Daoud Hari (Contact)
Herdersjongen gaat als tolk voor de internationale media aan de slag om de horror van Darfur wereldwijd onder de aandacht te brengen.
Net verschenen

DE ROEP VAN DE MAPORI

Mirjam van Roode (Artemis & Co)
Openhartige novelle van een Nederlandse vrouw over haar leven in Kenia.
Net verschenen

DE DROOM VAN ZUID-AFRIKA – ACHTER DE SCHERMEN BIJ HET WK 2010

Floor Milikowski & Evelien Hoekstra (Carrera)
Milikowski en Hoekstra gingen op zoek naar het verhaal achter de schermen van een miljarden-evenement in Afrika.
Verschijnt november 2009

NELSON MANDELA DE BIOGRAFIE (Contact)

Het geautoriseerde stripverhaal door jonge Zuid-Afrikaanse tekenaars op basis van Mandela's eigen levensbeschrijving.
Net verschenen

SPORT OF A LEOPARD – ON BEING A MAN

Aernout Zevenbergen (Laughing Leopard)
Meeslepende reportages over de rol van Afrikaanse mannen. Kwam eerder uit in Nederland als 'Vlekken van een luipaard' met voorpublicatie in ZAM, voorjaar 2007)
Net verschenen, bestellen via www.laughingleopard.com

DE AFRIKAANSE PRINSES

Sonia Sampayo (Standaard)
Een Spaanse volgt de liefde van haar leven naar Senegal en blijkt zijn derde vrouw te zijn. Oeps!
Verschijnt oktober 2009

MIJN ZUID-AFRIKA

Erik van Ees (Atlas)
Oud-correspondent NOS Journaal en AD, van Ees, kondigt aan door te zullen dringen in de ziel van Zuid-Afrika.
Verschijnt januari 2010

DE DANSKAMPIOEN EN ANDERE VERHALEN UIT ZIMBABWE

Petina Gappah (Mouria)
Sprankelend debuteert over de vrolijke en duistere kanten van een land. (Zie het interview in deze ZAM)
Net verschenen

DE LANGE WEG, HET VERHAAL VAN EEN OORLOGSKIND

Bruce Cerew (Amara Books)
Verslag van een jeugd in een Nigeriaans probleemgezin vol onzichtbare kwelgeesten, een gevaarlijke tocht over zee en de ellende van het asielzoekerscentrum. Brrr.
Net verschenen

BLOEDZUSTERS

Yaba Badoe (De Boekerij)
Gewaagd thrillerdebuut over de elfjarige Ghanese Ajuba die samen met haar kostschoolvriendin het mysterie van een overleden baby onderzoekt.
Verschijnt oktober 2009

NIGER, LANDENREEKS.

(KIT Publishers)
Correspondente Jolijn Geels schreef een handzame introductie tot de geschiedenis, de economie, de politiek en de cultuur van Niger voor de toonaangevende landenreeks.
Net verschenen

HET LOT VAN DE JAGER

Wilbur Smith (De Boekerij)
Safarigids Courtney spioneert aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog voor het Engelse leger en brengt zijn opdracht in gevaar als hij verliefd wordt.
Net verschenen

PUUR GOUD - ANDERE VERHALEN UIT ZUID-AFRIKA

Bart Luirink (Augustus)
Een 'persoonlijk relaas vol ironie' van een zoektocht die de hoofdredacteur van dit tijdschrift twintig jaar geleden aanving.
Verschijnt november 2009

AFRIKAANS GEHEIM

Roger Martin du Gard (Meulenhoff)
Korte novelle over de liefde tussen broer en zus door Nobelprijswinnaar Du Gard.
Verschijnt januari 2010

MUKIWA – EEN BLANKE JONGEN IN AFRIKA

Peter Godwin (Meulenhoff)
Bekroonde getuigenis van Godwin, die als blanke jongen in de jaren zestig opgroeide in het koloniale Rhodesië.
Verschijnt dit najaar

EN JE ZIET NOG EENS WAT

Renske de Greef (Meulenhoff)
Geestig portret over Nederlands meisje dat ontwikkelingswerk in Afrika gaat doen.
Verschijnt oktober 2009

TWEESPRONG

André Brink (Meulenhoff)
De memoires van een groot schrijver (en een oude mopperkant). Weinig bekentenissen over een turbulent liefdesleven, maar veel Ingrid Jonker.
Verschijnt oktober 2009

AYA UIT YOPOUGON 1,2 & 3

Margerite Abouet & Clément Oubrierie (Luitingh)
Compleet pakket van drie vlotte en goed getekende strips die vertellen over Abouet's jeugd in het Ivoorkust van de jaren zeventig.
Verschijnt november 2009

STEMMEN

HET OPINIEKATERN VAN ZAM

Kunst met een luchtje	35
Onderzoek naar moord Dulcie September wellicht heropend	38
Afrikaanse boeken zijn om te huilen	39
Mafrika	40
Boeken met een boodschap	41
Idealistisch	42

Kunst en Korset

Hoe vrij zijn Afrikaanse kunstenaars om te schrijven, te zingen en te verbeelden wat ze willen? Welke rol spelen onbevangen, creatieve geesten bij de ontwikkeling van open en democratische samenlevingen op het continent? Daarover gaat *Kunst en Korset*, een productie van De Kracht van Cultuur en ZAM Africa Magazine.

Een deel van Kunst en Korset vindt u in deze editie van Stemmen. Meer artikelen, onder meer van Achille Mbembe, Jimmy Ogonga, Sibongile van Damme en vele anderen staan op www.krachtvancultuur.nl

De website van Kracht van Cultuur is een online magazine over kunst wereldwijd, culturele uitwisseling en kunst en ontwikkeling.

Twee keer per maand verschijnen artikelen, columns, opiniestukken, interviews met kunstenaars en beleidsmakers, signalementen van nieuwe websites, aankondigingen en recensies van films en boeken.

De site geeft daarnaast een overzicht van organisaties die zich bezighouden met cultuur en ontwikkeling in Afrika, Azië, Latijns-Amerika, het Caribisch gebied en Zuid-Oost Europa.

www.krachtvancultuur.nl

Kunst met een luchtje

Kunst die gemaakt wordt om de kunst is een 'geparfumeerde hondendrol', beweerde de Nigeriaanse schrijver Chinua Achebe ooit. Maar hoe ruiken de boeken, songs en kunstwerken die de hoogste idealen dienen of gemaakt zijn in opdracht van potentaten of donoren? Pennen en penselen gericht op ontwikkeling - op aidsbestrijding, opbouw van de natie en schoon drinkwater. Daar zit pas echt een luchtje aan, betoogt Bart Luirink.

De vraag was of ik wel eens een boek van een Afrikaanse auteur als verjaardagscadeautje meenam? De collega vroeg het me en passant en voegde er aan toe dat ze dat zelf nooit deed. Ze verslond Afrikaanse auteurs als Achebe, Adichie of Dow, maar wilde zich er niet op voorstaan. 'Mensen denken dat je ze zo'n boek geeft uit een roeping om het beeld van Afrika bij te stellen. Of om een andere belangwekkende boodschap onder hun aandacht te brengen.' Ik was het met haar eens, dat was nu precies de reden waarom ik doorgaans koos voor Philip Roth of J.M. Coetzee, want dat kan dan weer wel, als geschenk (Nee, niet Stieg Larson, die heeft iedereen al). Zakes Mda en Chika Unigwe hield ik wel voor mezelf. Ik was geen missionaris! Boeken uit of over Afrika, die lees je om een reden en die heeft doorgaans niets met de schoonheid van de taal of de com-

positie van het verhaal te maken. Al evenzeer is er in de afgelopen decennia veel goedbedoelde rommel als beeldende kunst verkocht om er zodoende de maker mee te helpen. Kijk maar eens op uw zolder, daar staat vast nog het een en ander. Niet om aan te zien, maar toch een goed gevoel overgehouden aan de aankoop.

Struggle

Eind vorig jaar wijdde de Johannesburg Art Gallery een expositie aan Thami Mnyele. Naar het levensverhaal van de jonge kunstenaar, die in het midden van de jaren tachtig werd vermoord door Zuid-Afrikaanse doodseskaders, deed ik ooit onderzoek. Mnyele had in 1983 deelgenomen aan een conferentie in Amsterdam over de rol die cultuur kon spelen in de bevrijdingsstrijd. Vlak voor zijn vertrek had zijn gastheer hem op zijn verzoek nog

meegenomen naar het Rijksmuseum. Hij wilde De Moeder van Rembrandt zien. In de dagen ervoor had hij gefantaseerd over een sabbatical waarin hij zich, ver van zijn land, aan de ontwikkeling van zijn kunstenaarschap zou kunnen wijden. Terug in Gaborone, waar hij als balling leefde, was de worsteling die zich in het hoofd van Mnyele moet hebben afgespeeld, beslist in het voordeel van the struggle. Hij meldde zich op een militaire basis van het ANC in een van de buurlanden van Zuid-Afrika.

In de expositie was die worsteling uit de geschiedenis van de jonge, talentvolle kunstenaar weggeretoucheerd. Sterker, Mnyele had gekozen voor het ultieme engagement terwijl anderen waren uitgeweken en zich slechts aan hun kunstenaarschap hadden gewijd, zo viel op een van de tekstbordjes te lezen. Wilde curator hiermee zeggen dat Mnyele's betekenis voor Zuid-Afrika daarmee groter was dan die van Gerald Sekoto, of Dumile Feni, die in Parijs en New York tot grote bloei waren gekomen? Dan deed hij niet alleen Sekoto en Feni, wier invloed op de ontwikkeling van de Zuid-Afrikaanse beeldende kunst niet onderschat mag worden, tekort maar ook Mnyele, die had gewikt en gewogen, getwijfeld tussen De Moeder en De Strijd en uiteindelijk een andere keuze maakte dan zijn vakbroeders.

Korset

In het begin van de jaren negentig brak de Zuid-Afrikaanse jurist Albie Sachs een lans voor onbevangen kunstuitoefening. De ANC'er had genoeg van de gebalde vuisten en de gespierde taal die schilderijen en strijdlieparen kenmerkten. Sachs vond dat, nu zijn land zich bevrijdde van de apartheid, ook kunstenaars zich van het korset waarin ze zichzelf geperst hadden (of geperst waren) moesten ontdoen. Bezing de schoonheid van de Tafelberg, omhels de liefde in je werk, do as you like, schreef Sachs met zoveel woorden.

Het belang van zijn oproep moet niet onderschat worden. Sachs had in ballingschap ervaren hoe schilders, dichters en zangers in andere Afrikaanse landen lippendienst bewezen aan

de postkoloniale idealen. Ze bouwden als het ware mee aan de nieuwe eenheidsstaat, ze voedden hun lezers, luisteraars en kijkers op, ze verbeeldden en verwoordden de aspiraties van de onafhankelijkheidsstrijd. Nuttig? Wellicht. Saai? Absoluut. Dat Zuid-Afrikaanse kunstenaars Sachs' oproep goed verstonden, bewijst de expositie die de jurist zelf inrichtte nadat hij was benoemd als rechter aan het Constitutionele Hof. In de ontvangsthal van het nieuwe gerechtsgebouw is het werk van

Kijk maar eens op je zolder, daar staat het vol met goedbedoelde rommel

de fine fleur van de Zuid-Afrikaanse beeldende kunst uitgesteld. Sekoto en Feni ontbreken daar overigens niet.

Kwaliteit

Inmiddels zijn er in tal van Afrikaanse landen tekenen van een artistieke renaissance. Een nieuwe generatie schrijvers trekt de aandacht, met name in Nigeria, Kenia, Zimbabwe en Zuid-Afrika. Er worden galeries geopend en in sommige landen, zoals Angola of Sudan, is zelfs een binnenlandse markt voor beeldende kunst gegroeid. Festivals, galeries en beurzen springen als paddestoelen uit de grond. Het is het resultaat van economische groei, continentale cultural networking tussen spelers in de artistieke sector, internationale interactie en een voorhoederol van ontelbaar veel Afrikaanse kunstenaars in de diaspora. Maar het is bovenal het resultaat van de kwaliteit die het artistieke aanbod kenmerkt. Aan maatschappelijke betrokkenheid ontbreekt het zeker niet maar het verschil met vroeger is dat veel werk is ontsproten aan vrije, brutale en lastige geesten.

Viclit

Dat plaatst ons voor de vraag of wij, westerlingen, zoveel onbevangen schoonheid wel aankunnen. Wie hier naar de boekwinkel gaat en het aanbod aan nieuwe titels uit en over Afrika goed tot zich laat doordringen, beseft dat er nog een lange weg te gaan is. De slachtofferliteratuur – zeg maar: viclit – is sterk oververtegenwoordigd.

In een begeleidend persbericht bij het nieuwe boek 'De Lange Weg' van de Afrikaanse schrijver Bruce Cerew, valt onder meer het volgende te lezen: 'Op twaalfjarige leeftijd besluit Ray te vluchten voor zijn gewelddadige vader, familie en geboorteland, om deze achter te laten en nooit meer terug te keren. Hij komt terecht in Nigeria waar hij eindelijk denkt vrede en rust te vinden. Wanneer de oorlog ook hier uitbreekt, moet hij wederom vluchten voor zijn leven. Hij belandt in Sierra Leone, waar hij een nieuw bestaan probeert op te bouwen. Opnieuw krijgt hij te maken met de verschrikkingen van een beginnende oorlog en moet hij wederom vluchten voor zijn leven. Ray vlucht tezamen met honderden anderen vanaf de Afrikaanse kusten, maar weinigen halen hun bestemming. Velen van hen komen om in dorre woestijnen, anderen vallen ten prooi aan haaien, in de zoektocht naar vrijheid en vrede.' En zo gaat het verder. Ray eindigt uiteindelijk in een Nederlands asielzoekerscentrum waar hij 'wordt blootgesteld aan lichamelijke ontberingen' en te maken krijgt met 'geestelijke martelingen'.

Individu

De Sierra Leonese schrijfster Aminatta Forna zuchtte diep toen ik haar ruim een jaar terug vroeg wat het succes van viclit verklaarde. We hadden tijdens het Kwani! Litfest in Nairobi net geluisterd naar Ishmael Beah die van kindsoldaat in een agent of change ('Je kunt het als je maar wilt') was getransformeerd. 'Omdat het publiek erom schreeuwt. De uitgevers willen best andere boeken uitbrengen, maar de westerse lezers hunkeren naar een context vol oorlog, ziekte en honger', antwoordde Forna die zich eraan ergerde dat veel boeken uit en

over Afrika letterlijk om te huilen zijn. Maar ook het Keniaanse publiek smulde van Beah's ingestudeerde one liners. Het boek als marketeer voor een schone zaak. Het hoeft niet te verbazen dat een van de organisaties die zich het lot van kindsoldaten aantrekt, bij de promotie van Cewes' 'Lange Weg' betrokken is. En zo wordt er poppentheater ingezet in de strijd tegen aids en gevolksdanst tegen vrouwenbesnijdenis. Daar is allemaal niets op tegen, zolang dit soort activiteiten maar niet verward wordt met de werkelijke uitoefening van de kunstenaarsprofessie. Want een groeiend aantal leden van die beroepsgroep heeft de dwang tot dienstbaarheid inmiddels van zich afgeworpen. De creatie van vrije en open samenlevingen, vol van kritisch denkende individuen is daar zeker mee gediend.

BART LUIRINK IS HOOFDREDACTEUR VAN ZAM AFRICA MAGAZINE.

Achille Mbembe in gesprek met Vivian Paulissen

De Kameroenese wetenschapper Achille Mbembe geldt als één van de belangrijkste Afrikaanse denkers van het moment. Lees op Kracht van Cultuur hoe hij van leer trekt tegen westers cultuurbeleid in Afrika.

'De confrontatie tussen zij die geld hebben maar geen goede ideeën, en zij die goede ideeën hebben maar geen geld, is wreed. In plaats van kunst te maken, zijn veel kunstenaars op het Afrikaanse continent gedwongen een groot deel van hun tijd, energie en intelligentie te stoppen in bedelen, in wanhopige pogingen te voldoen aan voortdurend wijzigend beleid en nieuwe trends, als ze al niet bezig zijn de stemming te peilen bij lichtgeraakte cultureel attachés van westerse consulaten of instellingen waar ze wat ondersteuning van hopen te krijgen.'

Lees meer op www.krachtvancultuur.nl

Strips zijn populair bij westerse organisaties die hun boodschap in Afrika willen verspreiden. Het International Institute for Sustainable Development huurde de Keniaanse tekenaar Terry Hirst in om de theorie van de Indiase econoom Amartya Kumar Sen begrijpelijk te maken voor een publiek dat weinig boeken leest. 'Development as Freedom' als graphic novel - misschien wel het saaiste stripboek ooit.

UIT: DEVELOPMENT AS FREEDOM, DOOR TERRY HIRST. COPYRIGHT IISD, REPRODUCED WITH PERMISSION

Onderzoek naar moord op Dulcie September wellicht heropend

De openbaar aanklager in Zuid-Afrika overweegt het onderzoek naar de moord op ANC-activiste Dulcie September te heropenen. Dit zou kroon zijn op het werk van de Nederlandse journalist Evelien Groenink, die al 21 jaar met de zaak bezig is.

Op 29 maart 1988 werd in Parijs de vertegenwoordigster van het ANC in Frankrijk, Dulcie September, vermoord. Aanvankelijk bestond er weinig twijfel over de hoek waarin de daders moesten worden gezocht. Het toenmalige blanke minderheidsbewind had haar doodseskaders al vele malen ingezet op vreemd grondgebied. Maar tijdens het onderzoek dat ZAM-medewerker Evelien Groenink deed, werd duidelijk dat er meer aan de hand was.

Dulcie bleek op het spoor gekomen van louche zakenmensen in wapens, olie en diamanten, die erop gebrand waren om met de toekomstige nieuwe machthebbers dezelfde lucratieve deals af te sluiten die ze eerder met het apartheidregime hadden. Volgens Groenink tekende September door het inwinnen van informatie hierover, en haar voorstellen die informatie in de openbaarheid te brengen, haar eigen doodvonnis.

Bedreigingen

Later vond Groenink tal van aanwijzingen dat er ook bij de moorden op de Namibische vrijheidsstrijder Anton Lubowski in 1989 en de Zuid-Afrikaanse ANC-leider Chris Hani in 1993 iets soortgelijks had gespeeld. In 2001 publiceerde ze haar bevindingen in *Dulcie, een vrouw die haar mond moest houden* (Uitgeverij Atlas). De Zuid-Afrikaanse uitgeverij Jacana wilde het boek graag in Engelse vertaling uitbrengen maar zag van dat voornemen af na verschillende anonieme bedreigingen.

Op 17 augustus j.l. sprak Jacana-redacteur Maggie Davey de jaarlijkse Ruth First Lezing uit. Daarin behandelde ze de vraag waarom zij het destijds niet aandurfde om tot publicatie

over te gaan. (Zie ook ZAM jaargang 13 nummer 2 op www.scribd.com/zammagazine) Enkele honderden belangstellenden volgden de lezing in de senaatshal van de Universiteit van Witwatersrand. Ook verschillende media waren aanwezig. De Sunday Times publiceerde een ruime samenvatting van de toe-

Met haar onderzoek naar wapendeals tekende Dulcie haar eigen doodvonnis

spraak. Davey concludeerde daarin dat September mensen met machtige belangen had geïrriteerd, en dat Groenink met het onderzoek in haar voetsporen was getreden. Een week later meldde de Sunday Independent dat de openbaar aanklager overweegt om het onderzoek te heropenen.

De Waarheidscommissie onderzocht de zaak in de jaren 90 al eens. Toen werd geconcludeerd dat September 'hoogstwaarschijnlijk het slachtoffer was geworden van een operatie door apartheids-doodseskaders'. Deze conclusie was echter niet gebaseerd op enig onderzoek binnen het militaire apparaat en het (internationale) bedrijfsleven.

Vergiftigd

Davey stelde in haar lezing dat het doorbreken van de geheimzinnigheid rond de moord een

heel netwerk van zakelijke belangen, zowel van politici en industriëlen, zou kunnen vernietigen. 'Omdat de waarheidscommissie en de staat faalden om de olie- en wapenhandelaren ter verantwoording te roepen, stonden ze toe dat het verrottingsproces doorging,' aldus Davey. In de grootscheepse omkoperij bij de aankoop van wapens en militair materieel tijdens het Mbeki-regime ziet ze het bewijs van haar stelling. Journalist Mark Gevisser karakteriseerde deze Arms Deal eerder als het 'vergiftigde grondwater van de Zuid-Afrikaanse politiek.'

De bij de lezing aanwezige ANC-politica en voormalig parlementsvoorzitter Frene Ginwala reageerde zuinig op de beschuldigingen. 'Er zijn in die tijd zo veel van onze mensen vermoord.

Om dat allemaal te onderzoeken, is onbegonnen werk,' aldus Ginwala. 'Als Dulcie echt iets op het spoor was geweest, had ze dat toch wel gemeld bij de mensen die onze campagnes tegen de schending van het wapenembargo coördineerden?'

'Maar het punt is dat ze dat nu juist wel gedaan heeft,' reageert Groenink. 'Dat heb ik on record.'

Wordt vervolgd. (Bart Luirink)

EEN SAMENVATTING VAN DE LEZING VAN MAGGIE DAVEY IS TE VINDEN OP WWW.THETIMES.CO.ZA/PRINTEDITION/INSIGHT/ARTICLE.ASPX?ID=1050044

Afrikaanse boeken zijn om te huilen

Wat is er toch aan de hand met de Afrikaanse boeken die in Europa uitkomen? Je zou bijna denken dat de enige Afrikanen die boeken schrijven bootvluchtelingen of kindsoldaten zijn. Tolu Olungesi wil wel eens wat anders laten horen.

Vorige maand berichtte de Engelse krant The Guardian over een relletje rond de boekomslag van het nieuwe boek *Liar* van de Australische schrijfster Justine Larbalestier. Haar uitgever had een foto op de voorkant gezet van een blanke vrouw met lang, blond haar. Larbalestier luidde op haar blog de noodklok, want haar hoofdpersoon was toch echt een zwarte vrouw met kort kroeshaar. Volgens Larbalestier maken westerse uitgevers zich op grote schaal schuldig aan het 'witwassen' van boeken: 'Ik hoor steeds dezelfde verhalen over de grote uitgevers. Redacteuren zeggen dat boeken met een 'zwarte' omslag nou eenmaal slecht verkopen. Misschien is het wel zo dat een blank publiek graag een blanke op de voorkant van een boek ziet, maar wat ik me nu afvraag: houden uitgevers zich dan enkel bezig met het verkopen van boeken aan blanken?'

De relatie tussen een boekcover en verkoopcijfers is voer voor discussie. Uitgevers zijn natuurlijk bedrijven met een winstoogmerk en geen filantropische instellingen. Als ze denken dat ze een omslag moeten veranderen om meer winst te maken, dan is daar weinig tegenin te brengen. En de Afrikaanse markt voor boeken is nou eenmaal klein, dus het is uitgevers moeilijk aan te rekenen dat ze meer aandacht aan andere werelddelen schenken.

Toch is er iets niet in de haak met de manier waarop Afrikaanse schrijvers in het westen worden uitgegeven. Een rondje langs de grote Afrikaanse schrijvers van dit moment wekt het angstige vermoeden dat schrijvers ook inhoudelijk aan allerlei onzichtbare regels moeten voldoen om te kunnen publiceren.

In een recent interview merkte Chimamanda

Adichie op dat 'het enige Afrika dat veel mensen te zien krijgen een plek is waar mensen sterven van de honger of elkaar vermoorden. Maar er gebeurt zoveel meer in Afrika. Afrika is niet slechts één verhaal; Afrika is ontelbaar veel verhalen.'

In Farafina, een kunstmagazine uit Lagos, beschreef ze een gebeurtenis die ze tijdens een voorleesavond in Perth, Australië meemaakte. 'Één van de weinige mannen in het publiek zei dat Afrikaanse schrijvers zoals ik goed opgeleid

Als je Gone With The Wind hebt gelezen kun je niet zeggen dat je alles over Amerika weet

zijn en uit de middenklasse komen, en dat ze daarom niet het ware verhaal van Afrika kunnen vertellen.'

Science Fiction

Om de een of andere reden lijkt het of alleen kindsoldaten en bootvluchtelingen over het 'echte Afrika' kunnen vertellen. Hoe komt dat toch? Is er een soort authenticiteitstest waaraan Afrikaanse verhalen worden onderworpen? Moet het beeld in stand gehouden worden dat The Economist de wereld instuurt: Afrika als het continent van oorlog, AIDS en mensensmokkel? Raken westerse lezers in de

war als ze lezen over een Afrikaanse middenklasse, terwijl ze op TV alleen maar horen over sloppenwijken en armoede?

Afrikanen zijn zelf ook schuldig. Mensen in grote delen van Afrika bestempelen bijvoorbeeld homosexualiteit als 'on-Afrikaans', ondanks de overweldigende hoeveelheid bewijs die op het tegendeel wijst. Hoe moet een Afrikaanse schrijver de wereld er dan van overtuigen dat zijn verhalen over homoseksuele Afrikanen niet een soort science fiction zijn?

De roep om authentiek te zijn klinkt nergens luider dan in discussies van Afrikaanse critici en commentatoren. Wole Soyinka, Ayi Kwei Armah, Christopher Okigbo en Dambudzo Marechera - bijna alle grote Afrikaanse intellectuelen zijn in de loop der jaren wel eens beschuldigd van 'eurocentrisme' (criticitaal voor een gebrek aan authenticiteit).

De Nigeriaanse schrijver Helon Habila merkte in 2007 op dat veel critici geen flauw benul hadden van wat authentieke Afrikaanse literatuur dan wel precies inhield. 'Ze zouden Afrikaanse literatuur nog niet herkennen als ze erdoor in het gezicht werden gespuugd! Kunst volgt geen regels en gebruikt materiaal dat overal vandaan kan komen. Dat provinciale gedoe van de critici verzwakt onze literatuur alleen maar.'

Het is deze verzwakking, deze poging om 'Afrikaanse literatuur' te beperken tot één onderwerp, waar we tegen moeten vechten. 'Afrika is vele verhalen,'

betooft Adichie keer op keer. De Nigeriaanse schrijver Chris Abani zei vorig jaar dat 'je veel over Afrika te weten kunt komen door onze literatuur te lezen. Maar dan moet je je niet beperken tot *Things Fall Apart*. Als je *Gone With The Wind* hebt gelezen kun je toch ook niet zeggen dat je alles over Amerika weet?'

Onze verhalen kunnen overal over gaan, maar ze verdienen respect - waar ze ook over gaan.

TOLU OLUNGESI IS EEN NIGERIAANSE DICHTER, SCHRIJVER EN RECENSENT. DE AFGELOPEN TWEE JAAR WON HIJ MEERDERE PRIJZEN MET ZIJN WERK. HIJ STUDEERDE AAN VERSCHILLENDE EUROPESE UNIVERSITEITEN EN WOONT NU IN LAGOS.

Mafrika

Op 8 augustus zou de film Mafrika eindelijk te zien zijn op de Nederlandse televisie. De duurzame omroep Llink stuurde een opgewonden persbericht rond, waarin directeur Tanja Lubbers sprak van 'een komische jongerenfilm, die stereotypen over ontwikkelingssamenwerking doorbreekt'.

Mafrika, was dat niet die mythische film die vorig jaar de publieksprijs op het Nederlands filmfestival won, maar nooit werd uitgebracht, ondanks de paar ton subsidie van het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking? Waarover kamervragen werden gesteld, waarna minister Koenders beloofde alles op alles te zullen zetten om toch een groot publiek te bereiken?

Zien dus! Maar wie op de bewuste vrijdagavond om 23.10 voor de tv zat - hoeveel jongeren zouden er op dit tijdstip eigenlijk van hun vooroordelen over Afrika willen worden afgeholpen? - werd jammerlijk getraakteerd op een aflevering van het programma 'Zus en Zo'. Een telefoontje naar Llink leerde dat de film op het laatste moment verplaatst was naar 'een andere keer'.

Welke duistere krachten waren hier in het spel? Via regisseur Paul Ruven lukte het om een kopie te bemachtigen, waarna onze vooroordelen over ontwikkelingswerk eindelijk konden worden doorbroken.

Wat blijkt? Afrikanen hebben helemaal geen hulp nodig! Ze hebben namelijk allemaal een machinegeweer, en een griezelige vogelspin als huisdier. Nieuwigheidjes als een mobiele telefoon, daar moeten Afrikanen hard om lachen.

Welk vooroordeel wordt hier precies ontkracht? Of is dit een ragfijne persiflage op een anti-vooroordelenfilm? Een cynische aanklacht tegen de gedachte dat Afrika leuk is?

Het tranentrekkende einde doet vermoeden dat de film wil zeggen dat Afrikanen toch ook gewoon maar mensen zijn, ook al wonen ze op een afschuwelijk continent waar een blanke zich beter niet kan wagen. Waarmee een in sommige kringen heersend beeld over ontwikkelingswerk inderdaad ontkracht wordt.

Minister Koenders zit ondertussen niet stil. Mafrika wordt nu, als alles goed gaat, op 11 oktober om 20.30 uitgezonden op de betaalzender Film1. (Anton Stolwijk)

Voor talloze Afrikaanse tekenaars is werken voor een ontwikkelingsorganisatie één van de weinige manieren om van het tekenen te leven. Het resultaat is dat de overgrote meerderheid van de in Afrika geproduceerde strips over AIDS, drinkwater of natuurconservatie gaat. Door de overdonderende hoeveelheid informatie die in de strip moet zitten, blijft er soms weinig ruimte over voor tekeningen.

UIT: HIV AND AIDS, HUMAN RIGHTS FOR EVERYONE, DOOR MOHAMED AOUAMRI. COPYRIGHT UNHCR

Boeken met een boodschap

Vorig jaar bracht de leesclub van NRC Handelsblad een serie van zes klassieke Afrikaanse boeken uit: de Africanon. Volgens Elsbeth Ety was er bij de selectie niet gekeken naar een eventuele boodschap die in die boeken werd uitgedragen. Toch was die er vaak wel.

Kunstenaars die louter ‘kunst om de kunst’ willen maken zijn als je het mij vraagt geen kunstenaars. Echte kunstenaars rijgen zich noodgedwongen in een korset, in een vorm dus, die het beste uitdrukt wat zij te zeggen hebben over de wijze waarop zij zich verhouden tot hun tijd en omstandigheden. Zolang zij zich dit korset zélf aanmeten en zich niet door externe instanties in een of ander pak laten naaien heeft hun kunst ons iets te zeggen. De agenda’s van derden uitvoeren, of het nu die van machthebbers, rebellen of commerciële exploitanten zijn, kan iedere handige reclamejongen of -meisje. Volgens mij doet het er niet zo veel toe of je een Afrikaanse kunstenaar bent, een Aziatische, een Amerikaanse of Europese – een universele kunstenaar herken je aan het zoeken naar mogelijkheden om volkomen onafhankelijk zijn/haar eigen stem te vinden en die zo zuiver mogelijk te laten klinken.

Toen wij als redactie Boeken van NRC Handelsblad besloten om voor de Leesclub zes Afrikaanse titels (gekozen door deskundigen in onze kring van medewerkers) te behandelen, hebben we niet gekeken naar de boodschap die in deze boeken werd uitgedragen. Dat neemt niet weg dat het voor lezers wel de moeite waard kan zijn een literaire tekst te analyseren op al dan niet verborgen agenda’s en boodschappen.

Mij lukte dat laatste niet altijd even goed, soms eenvoudigweg door gebrek aan kennis. Zo had ik bij *Kinderen van Gabalawi* van Nobelprijswinnaar Nagieb Mahfoez het idee dat de auteur (nog) geen adequate vorm had gevonden om zijn dissidente geluid in te

gieten. Ik vond zijn metaforen althans flauw en weinig gewaagd, terwijl ik dankzij voormalige Oostblokliteratuur weet dat juist de noodgedwongen verholde presentaties vaak de pijnlijkste waarheden het overtuigendst openbaren. Maar om die waarheden te ontdekken moet je wel weten wat in bepaalde historische omstandigheden en culturen de taboes en inhibities zijn.

Ik vond de metaforen van Nobelprijswinnaar Nagieb Mahfoez flauw en weinig gewaagd

Als relatieve leek op het gebied van Afrikaanse literatuur was van de zes titels *Een wereld valt uiteen* van Chinua Achebe voor mij de grootste verrassing. Ik had – op basis van wat ik over Achebe wist – een uitgesproken antikoloniale boodschap verwacht, maar wat ik in deze roman las was juist een overtuigende aanklacht tegen tribalisme en een pleidooi voor universele waarden.

Meetlat

Hoe intrigerend om in het essay van Ruth Franklin over Achebe (ZAM, jrg. 12 nr. 3) te lezen dat de auteur zelf mijn interpretatie finaal zou hebben verworpen. ‘Achebe heeft heftige kritiek geuit op degenen die zoeken

naar het ‘universele’ in de Afrikaanse fictie; westerse fictie wordt volgens hem nooit langs zo’n meetlat gelegd’, schrijft Franklin. Naar aanleiding van Achebes literatuuropvatting vraagt Franklin zich vervolgens af of het misschien een utopie is dat ‘de Afrikaanse roman gewoon zou kunnen bestaan als roman, ontheven van zijn maatschappelijke en opvoedkundige opdracht’. Nou, ik denk – na lezing van de titels die de Leesclub van NRC Handelsblad heeft geselecteerd – beslist van wel. Zelfs de zwaar ideologische en opvoedkundig bedoelde roman van Achebe blijkt uitstekend op eigen benen te kunnen staan en heeft dankzij het multi-interpretabele karakter ervan universele betekenis.

Achebes boodschap is niet eenduidig en daarin schuilt precies het onderscheid tussen kunst en reclame of propaganda, het verschil tussen een zelf gekozen vorm en opgelegd pandoer. De boodschap die Nurruddin Farah in *Kaarten* uitdraagt en die, grof gezegd, op mij overkomt als Blut und Boden, doet me gruwen. Toch heb ik deze intense en integere roman vergeleken met Multatuli’s *Max Havelaar*, ook al zo’n opvoedkundige roman met een boodschap, maar wel één waaruit de urgentie spreekt om heel precies te benoemen wat in bepaalde historische omstandigheden met de stem van het eigen geweten en los van voorschriften en beperkingen benoemd moet worden. Alleen zo kan echte kunst ontstaan.

ELSBETH ETTY IS BOEKENREDACTEUR BIJ NRC HANDELSBLAD. DAARNAAST IS ZE BIJZONDER HOOGLEERAAR LITERAIRE KRITIEK AAN DE VRIJE UNIVERSITEIT IN AMSTERDAM.

Column Idealistisch

De wereld verandert. Ooit waren we kil en materialistisch, maar die tijd is gelukkig voorbij. Binyavanga Wainaina kijkt terug.

Ngugi wa Thiong'o. Ik heb geprobeerd me door zijn werk te worstelen, maar het probleem was dat ik 18 werd in de jaren 80. Ik liep Bubbles Discotheque in Nairobi binnen in mijn tweedehands Hugo Boss-jasje en realiseerde me dat ik niets waard was, want ik had geen glimmend witte colbert met grote schoudevullingen. En ook geen kastanjebruin overhemd. En mijn schouders wisten niet goed hoe ze op en neer moesten.

Mijn beste vriend woonde naast Bubbles Discotheque. Eens, op een verkaterde ochtend, gaf hij me *Decolonising the Mind* van Ngugi wa Thiong'o om te lezen. Wat een vervelend boek vond ik dat.

Kende Ngugi het inspirerende verhaal van Neneh Cherry? Of wist hij dat de rijkste man van Kenia - Ketan Somaia, de man

die Mpumalanga probeerde te kopen - kleren van goud droeg en met beroemdheden op de patio van de Mount Kenya Safari Club zat?

Wat deden ze daar op die patio? Ze schonken hun glazen vol en gooiden kledingstukken op de grond en riepen: 'Ohhhh, Ketan, Ketan, laten we naakt gaan dansen!'

Wij gingen uit in Bubbles en stommelden rond in onze glimmendste kleren, en daarna liften we naar Munyiris Take Away om de smerigste patat ter wereld te eten.

Had Ngugi ooit wel eens van Harold Robbins gehoord? Wist hij wat voor hemelbestormende sex je in Los Angeles kon hebben als je cocaine op je geslachtsdelen smeerde?

Las hij wel eens inspirerende literatuur zoals *I'll Take Manhattan*, waarin een schattige, meisjesachtige mevrouw met czu... cho... chutzpah goede sex had, liefde vond, iemand verrot sloeg die op Alexis Carrington leek en het daarna helemaal maakte in Manhattan?

Zelfs het vrijheidsbeeld knipoogde naar haar. Kende Ngugi Wilbur Smith, die mij en mijn vrienden deed geloven dat alle Afrikanen grote piemels hebben? Drie keer zo groot als die van een blanke, zei Wilbur. En hij kon het weten, want hij hield van Matabeleland.

Waarom stond er nooit eens een zeilboot op de achterkant van een boek van Ngugi? Een groot jacht, waarop hij in een wit pak flessen cham-

Ze liggen in een dure spa en worden ingesmeerd met modder die opgegraven is door gereclasseerde vrouwen uit een tehuis in de Congo.

Ik zag laatst een tv-programma waarin een vrouw naar Los Angeles ging voor een make-over. Ze aarzelde, want ze wou er 'natuurlijk' uitzien. Uiteindelijk kreeg ze nepwimpers en werd er flink gezaagd en gehamerd, maar toen zag de vrouw er ook wel heel vrij en organisch en lekker uitgewaaid uit.

Ik ga tegenwoordig niet meer van huis zonder mijn eigen zak organische koffiebonen, en als ik thuis ben fantaseer ik hoe ik alles ooit zal inrichten met iTables, iChairs, iBathrooms en iToilets die allemaal draadloos verbonden zijn met iTunes.

FOTO: MELISSA WAINAINA

Waarom zat Ngugi niet op een groot jacht flessen champagne leeg te tikken?

Marktwerking bepaalt nog steeds ons leven. Onder ons frappuccinogeweten liggen nog steeds miljoenen, miljarden mensen hongerig en boos te zijn. Onze huidige illusie zal in de toekomst ongetwijfeld vervangen worden door een andere - wie weet waar we over 10 jaar gelukkig van worden. Ooit kijken we terug op

deze tijd, en zullen we onzelf net zo lelijk vinden als Michael Jackson na zijn 38e neusoperatie.

BINYAVANGA WAINAINA IS EEN KENIAANSE SCHRIJVER EN JOURNALIST. IN 2002 WON HIJ DE CAINE LITERATUURPRIJS. HIJ IS MEDE-OPRICHTER VAN HET LITERAIRE TIJDSCHRIFT KWANI? EN WOONT MOMENTEEL IN AMERIKA..

pagne zat leeg te tikken terwijl hij het over Afrodingen had.

Wist Ngugi wel dat ik mijn haar had ontkroesd zodat het makkelijker te kammen was?

Oh, Ngugi. Het probleem van Ngugi, zo zeiden benauwd kijkende mensen altijd, is dat hij zo *idealistisch* doet.

Frappuccino

En toen ineens was het wereldseizoen van de marktaanbidding voorbij. Ineens kregen mensen een geweten.

Als je tegenwoordig een frappuccino drinkt bouw je in feite, met elke slok die je neemt, een meisjesschool in Kabul. Op internet kun je het zelf zien: hups, daar staat weer een muur.

Rijke dertigers en veertigers in Accra, Lagos, New York en Kopenhagen smeren ineens niks meer in hun haar, en lezen boeken met titels als *Het Geheim van je Ziel of Watersymbolen voor Natuurlijke Gezondheid*.

COLUMN

Prudence Mbewu Kasteelheer

M

Mashudu is the conciërge van de kerk. Hij overziet het gebouw van binnen en van buiten, inclusief de keuken en de toiletten. Hij gedraagt zich als een soort kasteelheer. Niemand kan hem iets maken, hij reageert alleen op directe verzoeken van de Dominee en de Domineesvrouw. Ons kerkgangers negeert hij totaal. Als wij een verzoekje hebben, dan is het: 'Ik ontvang mijn salaris van de Dominee, niet van jou.'

Het komt allemaal natuurlijk van een minderwaardigheidscomplex.

Op een dag ging het inbraakalarm af. Het was per ongeluk, dat gebeurt wel vaker. Wij vroegen of hij alsjeblieft de knop weer om wilde draaien, want het was zo'n kabaal. Hij weigerde, deed alsof hij het geroep om stilte niet hoorde, en verdween de badkamer in om een douche te nemen. Toen de gewapende beveiliging op kwam dagen, stapte hij ze tegemoet alsof hij een hele pief was. Hij droop nog een beetje van de douche. 'Maakt u zich geen zorgen heren, de situatie is onder controle,' zei hij. Dat was natuurlijk zijn plan geweest: dat iedereen zou zien hoe hij de beroepsbewaking te woord stond. Daarom had hij het alarm niet uit willen zetten. Mashudu weet misschien niet dat de beroepsbewaking flink veel geld in rekening brengt voor elke keer dat ze ergens op af moeten.

Een andere keer wierp hij zich op als 'mentor' voor de jongens die in de kerk wonen. Het zijn er een paar: sommigen zijn wees en hebben elders geen onderdak; er zijn er ook twee die voor een functie in de kerk worden opgeleid. Mashudu is hun baas niet, dat is de Dominee, maar toch riep Mashudu de jongens op een avond bij zich 'op vergadering' in zijn kamer. Daar sprak hij hen urenlang toe, over de correcte gang van zaken in de kerk, en hij presenteerde ze zelfs met een gedragscode. Hij ging door tot één uur 's ochtends. Toen hadden de jongens er

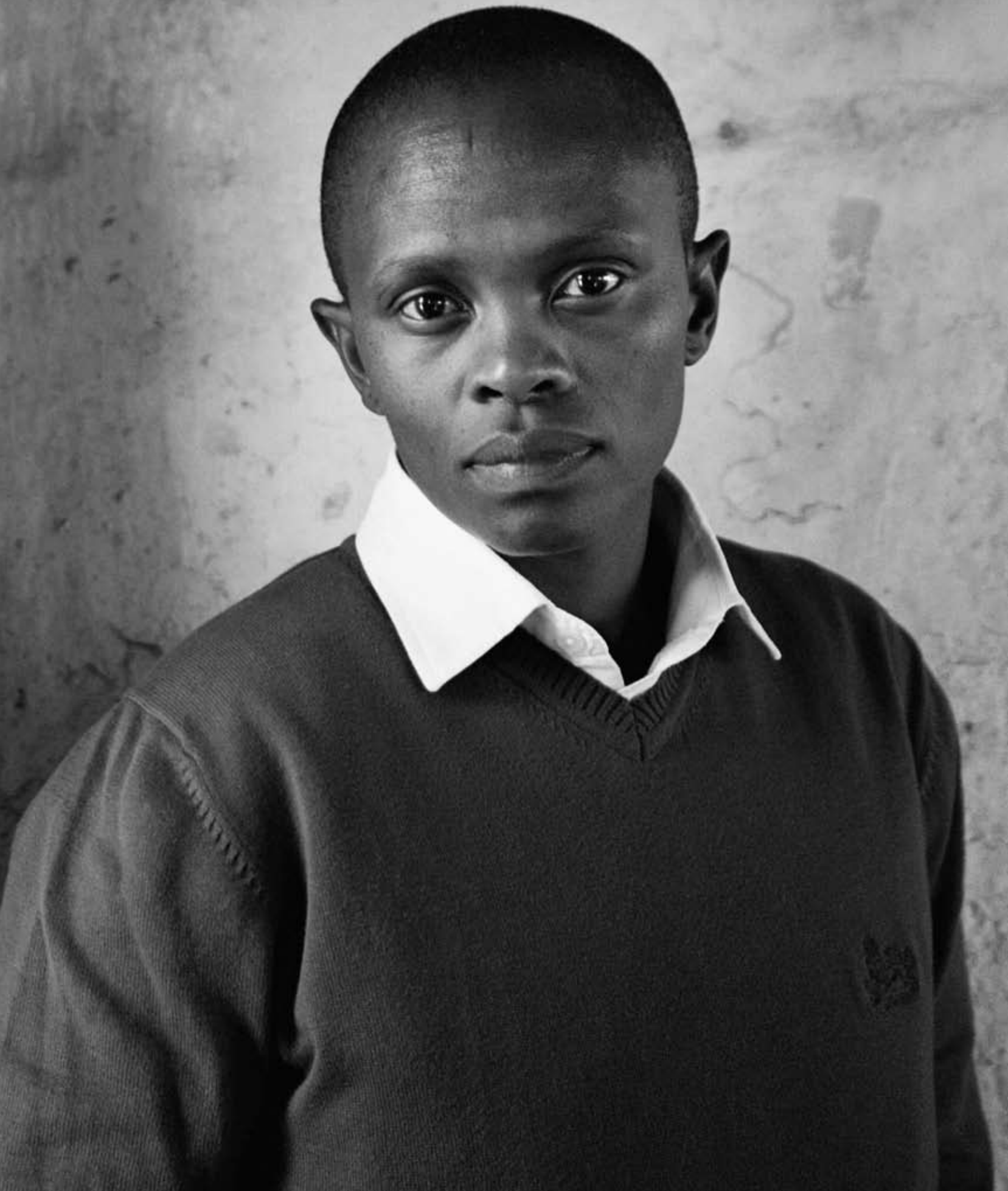
echt genoeg van. De oudste stond op en dreigde hem in elkaar te slaan. Toen mochten ze van Mashudu naar bed.

Kort geleden moest Mashudu naar de begrafenis van zijn vader in de provincie Limpopo. De dag nadat hij vertrokken was, belde hij. Of de kerk zijn collectegeld over kon maken op de bankrekening van een familielid. De Domineesvrouw vroeg waar de begrafenis was, want er waren kerkgangers die graag in eigen persoon zouden komen. 'Dat weet ik nog niet,' zei hij. 'Ik moet nog uitzoeken waar het dorp is. Ik ben nu nog op het busstation.' Mashudu wilde collectegeld van de kerk voor een familiegelegenheid in een dorp waarvan hij niet eens weet waar het is! Arme Mashudu, zijn vader was er niet toen hij geboren werd en opgroeide, hij weet niet eens waar hij vandaan komt. Een paar dagen later kwam hij terug. Hij wilde met niemand praten en ging meteen naar bed.

Achter zijn rug lachen we om Mashudu, maar als ik over zijn geval nadenk word ik droevig. Hij is beschadigd. Hij probeert steeds maar om een hele vent te zijn, maar hij weet niet wie hij is. Hij heeft geen wortels en geen goed gevoel over zichzelf. Dat is het geval met zoveel van ons, zwarten. Onze families zijn uit elkaar gevallen en verspreid over het hele land, als puzzelstukjes. Miljoenen weten niet waar ze thuishoren, en Mashudu is wel een heel duidelijk geval. Hij identificeert zich nu met de kerk. Laatst werd hij gesignaleerd in het winkelcentrum, waar hij probeerde voorbijgangers te recrutereren om ook naar 'zijn' kerk toe te komen. De beveiliging van het winkelcentrum moest hem verwijderen, want de mensen klaagden erover dat hij hen lastig viel.

Mashudu zal waarschijnlijk nooit toegeven dat hij hulp nodig heeft. Mannen geven zulke dingen niet toe. Wij vrouwen praten gemakkelijk over van alles en zijn blij als iemand ons wil helpen. We lachen en huilen ook gemakkelijker, we kunnen zelfs lachen om onszelf en onze eigen malligheid. Lachen en huilen helpt. Maar het zal nog wel een eeuwigheid duren voordat onze mannen dat begrijpen.

Toen hadden ze er genoeg van. De oudste stond op en dreigde hem in elkaar te slaan

WAT JE BENT ZEG JE ZELF

FOTO'S: ZANELE MUHOLI/COURTESY OF MICHAEL STEVENSON, CAPE TOWN

Conventies komen in het woordenboek van Zanele Muholi niet voor. Met haar 'visueel activisme' ondermijnt de Zuid-Afrikaanse fotografe elk stereotiep dat op ons netvlies is vastgeroest. Want dat sommige mannen eruit zien als vrouwen en sommige vrouwen als mannen – dat denken we maar. Aanvankelijk reageerde Muholi met haar portrettenserie in zwart-wit op het geweld tegen zwarte, lesbische vrouwen en transgenders in haar

land. Toen vreemdelingenhaat ruim een jaar terug tot heftige onlusten in Kaapstad en Johannesburg leidde, voegden zich al snel vrouwen en transgenders uit andere Afrikaanse landen, soms elders in de wereld levend, in Muholi's serie. Zo zal dit *work in progress* blijven reageren op de incidenten die voortspruiten uit het onvermogen om de ander te kunnen plaatsnemen. Met de publicatie van Muholi's werk staat ZAM ook stil bij de prestaties van de

Zuid-Afrikaanse hardlooper Castor Semenya, die met ontzagwekkende snelheid miljoenen oogkleppen aan stukken rende.

ZANELE MUHOLI IS ACTIVIST EN FOTOGRAFE. IN 2005 WON ZE DE TOLLMAN AWARD FOR THE VISUAL ARTS. DIT JAAR WAS ZE TE GAST BIJ 'ART RESIDENCES' IN MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY (MIT) EN THAMI MNYELE STUDIO IN AMSTERDAM. MUHOLI EXPOSEERDE ONDER MEER IN JOHANNESBURG, KAAPSTAD, OTTAWA, CAIRO, ARNHEM, LOS ANGELES EN THESSALONIKI. IN NOVEMBER IS HAAR WERK TE ZIEN OP DE BIENNALE VOOR AFRIKAANSE FOTOGRAFIE IN BAMAKO, MALI.

'Skipper' Mogapi

GELUIDEN

ONDER REDACTIE VAN BRAM POSTHUMUS

MEMÓRIAS DE AFRICA FAROL MUSIC

Ik stel het me zo voor: in Lissabon staat een villa met vele kamers, een ruime zolder en een gigantische kelder. Iedere hoek van het huis is gevuld met cassettes, vinyl en andere ouderwetse geluidsdragers. Eén keer per jaar, soms wat vaker, loopt iemand het hele huis door en pakt uit iedere kamer iets mee: een LP uit Mozambique, een tape uit Kaapverdië, een cassette uit Bissau. De aldus verworven schat wordt op CD's gezet, zodat wij, de luisteraars, kunnen genieten van alweer een verzameling liedjes, ballades, en dansnummers uit de wonderde wereld van de voormalig Portugees-Afrikaanse muziek.

Memórias de Africa heet de nieuwste collectie en daar moeten we het dan voorlopig weer even mee doen: vier uur moois, meest goed opgenomen en/of hersteld. Tot het volgende bezoek aan die villa met muziekgeheimen...

FOTO: DRUM SOCIAL HISTORIES / AFRICA MEDIA ONLINE

3 African Tenors

ROCK'N ROLL, MALI STYLE

Als een kind ongepland is, wordt het wonder van de verwekking soms vergeten. Ouders halen hun schouders op: 'Het gebeurde eigenlijk per ongeluk - ineens was het er!' Het kind kan opgroeien en uitblinken, maar er zal altijd een zweem van toevalligheid om hem heen blijven hangen.

De geboorte van het trio Thuba Lethu: 3 African Tenors lijkt een beetje op zo'n verhaal. In maart dit jaar gaf de Zimbabwaanse reggaeband Miclnity een concert op een festival in Harare. De stemming was uitgelaten, het was prachtig weer, er klommen twee extra

zangers op het podium, en ineens was daar een sensationeel nieuw trio. De organisator van het festival kwam spontaan met een naam: 3 African Tenors, maar deze zangers lijken niet op Pavarotti, Carrera of Domingo! We hebben hier te maken met Jose 'Chameleone' uit Uganda, 'Bongo' Riot Zungu uit Zuid-Afrika en Mike 'Miclnity' Madamombe uit Zimbabwe. Op dit moment bereiden ze zich voor op een tour door Afrika. Als ze het onvergetelijke, fantastische optreden in Harare kunnen evenaren, zijn dit de grote sterren van de toekomst.

Jose Chameleone (echte naam: Joseph

Mayanja) is een van de grote namen in de Oost-Afrikaanse muziek. Hij staat bekend om zijn sex appeal, zinderende optredens en rauwe stem. Zijn muziek is een mengelmoesje van Ugandese folk, rumba, zook en meer. Hoewel Chameleone pas dertig jaar is, geldt hij als een veteraan, want zijn eerste album kwam in 1999 al uit.

'Bongo Riot' Zungu is een innovatieve rapper en arrangeur uit Johannesburg. Zijn improvisaties in hiphop-battles zijn ongeëvenaard, maar hij heeft ook samengewerkt met allerlei bekendheden in de Zuid-Afrikaanse muziek. In 2006 werd hij gekroond tot 'Mzansi's

finest' in een talentenjacht op de Zuid-Afrikaanse televisie.

Mike Madamombe verhuisde vier jaar geleden van een stoffig dorpje in de Zimbabweaanse provincie naar Harare om zijn muziekdroom waar te maken. Zijn prachtige stem werd al snel opgemerkt door Transit Crew, de bekendste reggaeband van Zimbabwe. Na drie jaar frontzanger van deze band te zijn geweest, richtte Madamombe vorig jaar zijn eigen groep op: Mincinity. Hiermee staat hij avond na avond in een afgeladen Mannenberg, een club in hartje Harare. Madamombe is onbewust de initiator van de 3 African Tenors. 'Ik had Chameleone en Riot wel eens gehoord en toen ik ze tijdens het optreden zag staan dacht ik spontaan: laat ik ze eens op het podium uitnodigen. Dat was eigenlijk het hele plan. Het publiek ontplofte bijna letterlijk, dat had natuurlijk niemand verwacht!'

Wat verklaart de hype die er ineens bestaat rond de drie zangers? Allereerst is er natuurlijk de aantrekkelijke muziek, waarin hiphop, reggae en traditionele Afrikaanse ritmes samenkomen. Daarnaast spat de chemie tussen het drietal van het podium af. Maar het mooiste is misschien nog wel het feit dat de nieuwe 'urban' jeugdcultuur in Afrika blijkbaar over landsgrenzen heengaat. Is dit een nieuwe ontwikkeling of juist een heel oude? De 3 African Tenors klinken in ieder geval ontzettend Afrikaans.

(ISH MAFUNDIKWA)

MDUNGU **AFRO WHAT? ZIMBRAZ**

In Nederland bestaat een innige band tussen de jazz en Afrikaanse muziekstijlen. De nieuwste aanwinst is het Rotterdamse gezelschap Mdungu. Nederlandse jazzmuzikanten, een zanger uit Gambia, een rockdrummer uit de VS... Zoveel verschillende achtergronden, kan dat wel wat worden? Het antwoord is meer dan overtuigend. Vanaf het titelstuk waarmee de CD opent suis je over een muzikale achtbaan zonder een moment uit de bocht te vliegen. Verzorgde jazz op Slow Music, onvervalste Afrobeat op Confusion, pittige rock op Kabbaya, de attracties vliegen voorbij. Kortom: een absolute aanwinst. Haal 'm in huis en kijk op www.mdungu.com voor de optredens.

LES ESPOIRS DE CORONTHIE **TINKHINYI** **WOUNTANARA**

In de Guinese hoofdstad Conakry is vrijwel nergens elektriciteit. Wat doe je dan als je jong bent en je wilt zo graag in een band spelen? Dan ga je inventief te werk en je verzint een nieuw genre: popliedjes, maar dan gespeeld op traditionele akoestische instrumenten. Dat is, heel in het kort, het verhaal van Les Espoirs de Coronthie. Deze "tradi-moderne" groep is al jaren een sensatie in Guinee en gaat ook in Europa – geheel verdiend – richting sterrenstatus. De prachtig gearrangeerde liedjes gaan over dagelijkse dingen en de boodschap is simpel: werk, wees eerlijk en geniet van het leven. Met Tinkhinyi in de CD speler kost dat laatste geen enkele moeite.

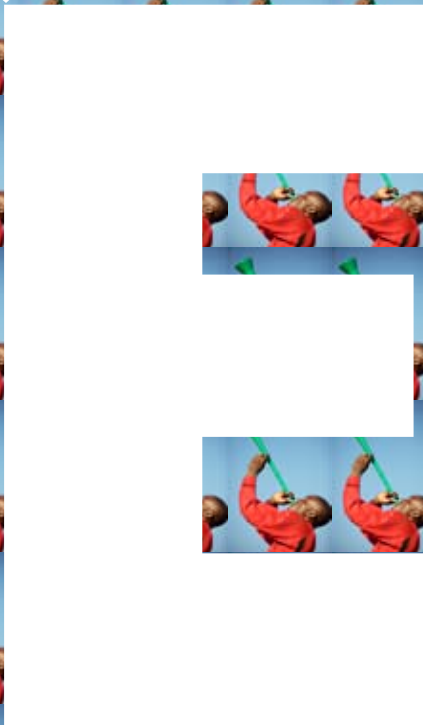
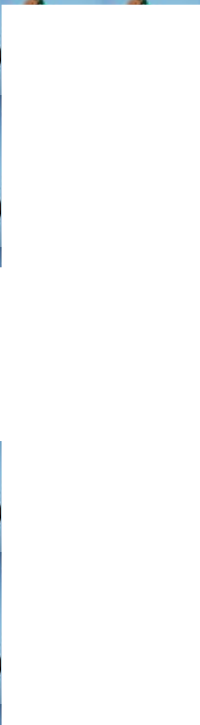

BAABA MAAL **TELEVISION.** **PALM**

Reikhalzend kijk je uit naar de nieuwe CD van Senegalese wereldster Baaba Maal. Elke nieuweling is weer totaal anders dan wat voorafging en dit keer heeft hij gekozen voor een veellagig (vooral elektronisch) en subtiel geluidsbed, waarin hij zijn eigen stem en die van de Italiaanse Sabina Sciubba gemakkelijk heeft neergevleid. Iets te gemakkelijk. Jawel, Tindo is een erg mooi nummer (het staat er maar liefst drie keer op); het titelstuk Television wandelt vriendelijk het oor in - maar het geheel maakt net te weinig indruk om lang te blijven hangen.

Blanke oren, Afrikaanse to

eter

PERFECT

FOTO: GETTY IMAGES

Voetbalfans die
volgend jaar het
WK in Zuid-Afrika
willen kijken zijn
gewaarschuwd:
horen en zien
vergaat je door **het
oorverdovende
getoeter van de
vuvuzela**. Een
Afrikaanse traditie?

TEKST: ELLES VAN GELDER

Vijftig seconden doet hij erover. De machine die de vuvuzela eruit drukt. Een massa vormloos plastic wordt met een hitte van 220 graden Celsius in een

mal gespoten. De mal gaat dicht en als hij weer open gaat, is de hoorn klaar. Zakken vol met gele vuvuzela's liggen op de betonnen vloer in de fabriekshal even buiten Kaapstad. Ze zijn besteld door een supermarktketen in Zuid-Afrika die er 250.000 wil hebben.

Een kwart miljoen gele vuvuzela's. Een aantal dat een vuvuzela-hater 's nachts badend in het zweet wakker doet worden. En vuvuzela-haters zijn er genoeg. Als voorproefje van het WK kregen internationale voetbalfans dit voorjaar de Confederations Cup voorgeschoteld, ook georganiseerd door Zuid-Afrika. Vooraf waren er zorgen over het openbaar vervoer, de stadions, de veiligheid - maar dat viel allemaal in het niet bij het tumult rond een stuk plastic van zo'n twee euro.

Tv-kijkers klaagden steen en been over het zoemende eentonige geluid, waardoor de commentatoren niet meer te horen waren. Spelers zeiden dat ze door het lawaai van de vuvuzela de aanwijzingen van hun coach niet meer konden verstaan.

Wereldvoetbalbond FIFA verdedigde de vuvuzela: 'Die toeter is deel van de Afrikaanse cultuur en we moeten Afrikanen toelaten om hun cultuur vrij te uiten,' verklaarde FIFA-voorzitter Sepp Blatter. Verschillende media verkondigden dat een kuduhoorn in Zuid-Afrika al eeuwen gebruikt wordt tijdens ceremonies om onder meer de komst van de Chief aan te kondigen, mensen naar dorpsvergaderingen te roepen en muziek mee te maken. De vuvuzela werd zo onderdeel van een soort romantisch geschiedenisbeeld.

Er zijn ook vuvuzela-sceptici, waaronder de Afrikaanse muzikdeskundige Andrew Tracey: 'Toeters werden traditioneel vooral als soloinstrument gebruikt. Met een grote groep één toon blazen, zoals met de vuvuzela gebeurt, hoor je eigenlijk nooit in Afrika. Als er meerdere

eentonige hoorns gebruikt worden, hebben die hoorns altijd een verschillende toonhoogte. De kenmerkende akkoorden en ritmes die horen bij een groep traditionele eentonige hoorns, ontbreken bij de vuvuzela. Dat monotone getoeter is eigenlijk heel on-Afrikaans!

Opmars

De wortels van de vuvuzela liggen inderdaad in Afrika - maar niet in traditionele dorpen op het Zuid-Afrikaanse platteland, maar in een loods op een industrieterrein in Kaapstad. Hier huizen de grondleggers van de lawaaitrompettenindustrie: de 36-jarige Neil van Schalkwyk en de 50-jarige Beville Bachmann van het bedrijf Masincedane Sport. Eind jaren negentig begonnen ze met de ontwikkeling van de vuvuzela.

Het idee kwam van de voetbaltribune. 'Ik ben een voetbalfan en tijdens wedstrijden zag ik supporters blazen op een blikken toeter,' vertelt de 36-jarige Van Schalkwyk. 'Ik werkte toen al in de plasticindustrie en kwam zo op het idee om een plastic trompet te maken. Bachmann werkte bij hetzelfde bedrijf en ik vroeg hem aan boord te komen.' Het kostte ze twee jaar om de vuvuzela te ontwikkelen.

Snel sloeg de plastic toeter niet aan. 'Veel mensen verklaarden ons voor gek,' zegt Bachmann terwijl hij over de fabrieksvloer loopt. 'Ze dachten dat het nooit iets zou worden.' Een marketingplan hadden ze niet, ze deelden gewoon vuvuzela's uit aan voetbalsupporters. Gelukkig won Van Schalkwyk in 2001 de SAB KickStart Award, een prijs die jonge ondernemers op weg helpt met kennis en financiële steun.

Langzaamaan begon de vuvuzela aan een opmars. Banken en mobiele telefoonbedrijven ontdekten de vuvuzela als relatiegeschenk en reclameobject, en beetje bij beetje werd de vuvuzela onderdeel van de standaardoutfit van de Zuid-Afrikaanse voetbalsupporter.

Oorlog

Met de groeiende populariteit van de vuvuzela barstte er een ware vuvuzela-oorlog los. Er kwamen meer vuvuzela-fabrikanten en verschillende groepen claimden de uitvinder van de plastic hoorn te zijn. 'Ze willen mee profiteren van ons succes,' meent Van Schalkwyk. 'Maar we hebben de vorm niet geclaimd. Er zijn zoveel trompetten gemaakt. De naam is wel van ons.'

Masincedane Sport vroeg vijf jaar geleden patent aan op de naam vuvuzela. De ambtelijke molens werken traag in Zuid-Afrika, maar als het goed is mag het tweetal binnenkort als enigen het woord 'vuvuzela' gebruiken voor speelgoed en voor muziekinstrumenten.

De afgelopen maanden zijn er ook varianten van de vuvuzela opgedoken. De kuduzela is een nieuw plastic blaasinstrument in de vorm van een kuduhoorn. De manier van blazen en het geluid lijkt op een traditionele toeter. Ook is er een kelpvuvu, een beschilderde toeter van zeewier. Maar zowel de kuduzela van ongeveer dertien euro als de kelpvuvu van tien euro liggen voor de gemiddelde Zuid-Afrikaanse voetbalsupporter ver boven het budget.

Statement

Het is dus vooral de ouwe trouwe lawaaierige vuvuzela die te horen zal zijn in de stadions. Voor veel mensen een sein om de vingers in de oren te stoppen, maar de Spaanse componist Pedro Espi-Sanchis ziet juist mogelijkheden: 'Het WK is een droomevenement om mensen bekend te maken met Afrikaanse muziek. In de stadions

wordt veel gezongen, maar door het geluid van de vuvuzela's is dat nu niet meer hoorbaar. Bovendien houdt niemand de maat. Ik zou buitenlandse bezoekers juist zo graag wat echt Afrikaans muzikaal erfgoed meegeven.'

Om dit doel te bereiken richtte hij twee jaar geleden het vuvuzela-orkest op. Orkestleden spelen op speciale vuvuzela's van verschillende lengtes die allemaal een andere toon geven.

Espi-Sanchis' hoop is om die verschillende tonen de stadions in te krijgen. 'Iedere toon moet zijn eigen kleur plastic vuvuzela hebben,' legt hij uit. 'Op een scherm in de stadions kan dan worden aangegeven welke kleur moet blazen. Zo kunnen we samen echt muziek maken!'

Pas als vuvuzela's van verschillende tonen in productie worden genomen, kan het WK echt Afrikaans gaan klinken. Maar dat is vooralsnog een droom. De in Kaapstad woonachtige Espi-Sanchis praat er al wel over met Masincedane Sport en probeert ingangen te vinden bij de FIFA. Maar de vuvuzela-makers hebben vooralsnog hun handen vol aan het originele product, zegt Bachmann. Pas als er vraag komt naar vuvuzela's met een verschillend geluid, gaan ze er misschien mee aan de slag. Misschien zal iemand deze 'oude Afrikaanse voetbaltraditie' dus nog wel eens veranderen. Ondertussen toeteren de voetbalfans vrolijk door.

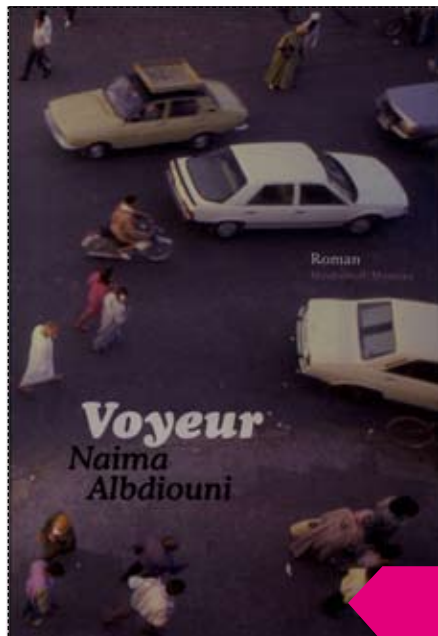
ELLES VAN GELDER IS BUITENLANDCORRESPONDENT IN ZUID-AFRIKA VOOR ONDER ANDERE DE WERELDOMROEP, RTL NIEUWS EN DAGBLAD DE PERS.

Vuvuzela de wereld over

De vuvuzela bereikt inmiddels ook de rest van de wereld. Het Duitse bedrijf Urbas Kehrberg is de partner van Masincedane Sport in de Europese Unie. Ze zouden als enigen de naam vuvuzela mogen dragen en hebben een patent gevraagd op een vuvuzela uit drie delen. Dit bijzondere ontwerp zorgt ervoor dat de vuvuzela niet kan worden gebruikt als wapen - hij valt uit elkaar als supporters er elkaar mee te lijf gaan. Meer goed nieuws: het aantal decibellen van deze driedelige vuvuzela is lager dan van het origineel.

Maar ook de eendelige keiharde vuvuzela is verkrijgbaar in onze contreien. In Nederland importeert SoccerID de Boogieblast Vuvuzela uit Johannesburg, hoewel die naam vanwege het patent waarschijnlijk zal worden veranderd in iets als olifantentrompet of WK-lawaaitoeter. Oren dicht!

Lezersaanbiedingen

Naima Albdoui,
Voyeur

Uitgeverij Meulenhoff/
Manteau

Spannende roman waarin de hoofdpersoon verstrikt raakt in een complot rond de Marokkaanse monarchie. Bij Black Label krijgt u 10% korting op deze titel. Bezoek www.black-label.be of bestel direct op info@blacklabel onder vermelding van de ZAM-actie.

Normale prijs €22,50
ZAM prijs €20,-

**2,50 EURO KORTING
VAN ZAM**

Son of Man

Brunbro/Filmfreak

In deze opvolger van de cultklassieker *U-Carmen eKhayelitsha* wordt het verhaal van Jezus verplaatst naar de townships rond Kaapstad. *Son of Man* was een grote hit op het Sundance Festival. Zie www.filmfreaks.nl voor meer informatie. Win een exemplaar door uw naam en adres voor 1 november te sturen naar actie@zam-magazine.nl

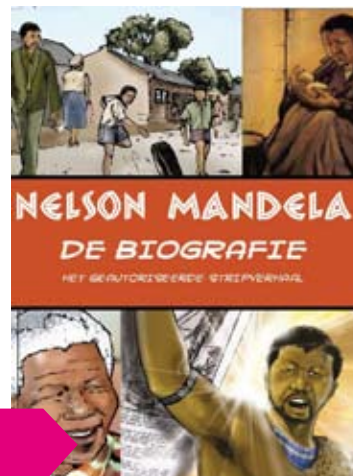

**WIN ÉÉN VAN
DE VIJF DVD'S!**

Nelson Mandela, Het geautoriseerde stripverhaal

Uitgeverij Contact

'Het opwindende, waar gebeurde verhaal van een herdersjongen die het schopte tot president van Zuid-Afrika, verteld voor jongeren en hen die jong van geest zijn.' Nu in het Nederlands vertaald. Win een exemplaar door uw naam en adres voor 1 november te sturen naar actie@zam-magazine.nl

**WIN ÉÉN VAN DE
TIEN STRIPBOEKEN!**

Afrika is hier

Neem een jaarabonnement op zam voor € 25
www.zam-magazine.nl

Eten ZA/NL
 Uitgegeven door het Koning Willem I College, 's-Hertogenbosch
 Prachtig, tweetalig Afrikaans/Nederlands kookboek, met spectaculaire foto's van studenten, onder begeleiding van de bekende fotograaf Pieter van der Houwen. Win een exemplaar door uw naam en adres voor 1 november te sturen naar actie@zam-magazine.nl

WIN ÉÉN VAN DE TIEN KOOKBOEKEN!

Abdelkader Benali, De stem van mijn moeder

Arbeiderspers
 Droevige familieomstandigheden nopen de Nederlands-Marokkaanse hoofdpersoon op zoek te gaan naar een oud foto-boek en de confrontatie aan te gaan met zijn verleden. Bij Black label krijgt u 10% korting op deze titel. Bezoek www.blacklabel.be of bestel direct op info@blacklabel.nl onder vermelding van de ZAM-actie.
 Normale prijs €18,95
 ZAM prijs €17,-

1,95 EURO KORTING VAN ZAM

20 september in Paradiso, Amsterdam
Orchestre Poly-Rythmo de Cotonou

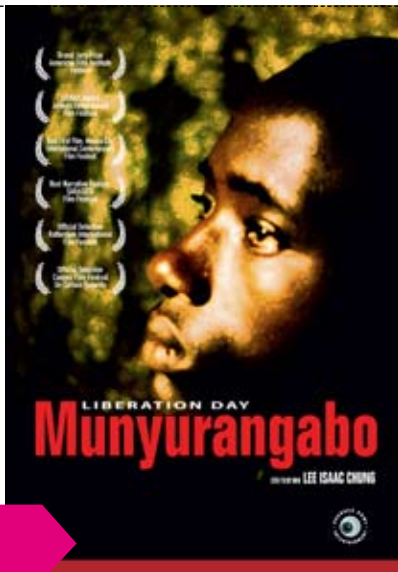
Orchestre Poly-Rythmo de Cotonou is wellicht het bestbewaarde geheim van West-Afrika. Vodunritmes met een flinke dosis funk, soul, obscure orgelklanken en psychedelische gitaar-riffs. Mis hun Europese minitoernee niet! Stuur uiterlijk 18 september uw naam en adres naar actie@zam-magazine.nl en win twee kaartjes.

WIN DRIE KEER TWEE KAARTJES!

Munyurangabo

Brunbro/Filmfreak
 Bekroonde Rwandese film over twee vrienden die een reis maken door hun land, enkele jaren na de genocide. Zie www.filmfreaks.nl voor meer informatie. Win een exemplaar door uw naam en adres voor 1 november te sturen naar actie@zam-magazine.nl

WIN ÉÉN VAN DE VIJF DVD'S!

(ADVERTENTIE)

NuMa Air
 AFRICA TRAVEL CONSULTANTS

Zwanebloemlaan 190
 1087 GD Amsterdam
 The Netherlands

Phone: +31 (0)20 41 66 888
 E-mail: info@numaair.com
 URL: www.numaair.com

PETINA GAPPAH

Het veelgeprezen debuut van Petina Gappah biedt de Nederlandse lezer een zeldzame kans om een ander geluid uit het hedendaagse Zimbabwe te horen. Maar: 'The Voice of Zimbabwe is een radiostation, ik spreek alleen voor mezelf.'

TEKST: RICHARD LEA
FOTO: SHANNON STAPLETON / REUTERS

et is zes weken na publicatie van haar verhalenbundel *An Elegy for Easterly* (in het Nederlands verschenen als *De Danskampioen en andere verhalen*). Petina Gappah keert enigszins teleurgesteld terug van de boekpresentatie in Harare, Zimbabwe. Hoewel haar boek er, net als in de rest van de wereld, met gejuich werd ontvangen door critici en publiek, werd Gappah tot haar grote verbazing helemaal niet gearresteerd. Op het feestje na afloop liepen zelfs enkele Zanu-PF bonzen rond, en als klap op de vuurpijl werd ze gefeliciteerd door Mugabes voormalige minister van Informatie. Jammer, want: 'Stel je eens voor wat mijn arrestatie voor de verkoopcijfers had betekend!'

Gappah horen praten is een bijzondere ervaring. Ze formuleert haar zinnen zeer precies, zoals je mag verwachten van iemand die 10 jaar lang advocate is geweest. Gappah's gevoel voor humor en haar enthousiasme over het uitkomen van een lang gekoesterde schrijversdroom zorgen echter voor een ongegeneerd vrolijke sfeer. Haar debuut is een doorsnede van het leven in Zimbabwe - een verhaal van een groep kinderen in sloppenwijken die de draak steken met een gestoorde vrouw wordt afgewisseld met het relaas van de vrouw van een regeringsleider die in haar grote villa in Harare zit, en dat van een boerenfamilie die op nieuws van hun zoon in Engeland wacht. Door de eenvoudige vertelstijl en humor wordt Gappah gezien als een van de opwindendste nieuwe schrijvers van het jaar.

Vrienden

Ze begon pas een paar jaar terug met schrijven. 'Ik zat in een soort vervroegde midlife-crisis, en ik vroeg mezelf af wat ik nou eigenlijk echt wilde zijn: een advocate die stiekem schrijfster wou zijn, of een echte schrijfster?' Aanvankelijk had ze geen enkel vertrouwen in haar schrijfkunst, deels omdat haar proza altijd zo direct en recht-door-zee was. In 2006 raapte ze al haar moed bij elkaar en zond een verhaal naar de online schrijversworkshop *Zoetrope*. Het verhaal werd snel opgepikt door een online tijdschrift, en met haar volgende verhaal won ze de PEN/Africaprijs. Hierdoor aangemoedigd ontwikkelde ze een ritme waarin ze elke ochtend vroeg begon met schrijven, voor ze haar zoon naar school bracht. 'Binnen een jaar had ik meer dan twintig verhalen geschreven. Het heeft me heel wat vrienden gekost, want ik was met niets anders bezig,' lacht ze. 'Nu ik een beetje beroemd begin te worden komen ze gelukkig allemaal weer terug.' Gappah werd in 1971 in Zambia geboren, maar groeide op in Zimbabwe tijdens de transformatie van het blanke minderheidsbewind naar Mugabe's regime. In 1995 verhuisde ze naar Oostenrijk en later naar Genève, waar ze tegenwoordig werkt bij een organisatie die ontwikkelingslanden adviseert over de ingewikkelde wetten van de World Trade Organization. Haar opvoeding was geheel tweetalig - aanvankelijk zat ze op een Shonatalige missieschool in de binnenlanden, later op een voormalige blanke Engelse school.

Feest

'De Engelse taal is me opgedrongen, maar het is inmiddels wel mijn moedertaal geworden. Ik praat het, ik droom het, ik kan het niet meer onderscheiden van mijn Shona.' Gappah plaatst zichzelf in de Anglofone traditie, en beschouwt auteurs als John Irving, Toni Morrison en Margaret Atwood als inspiratiebronnen. Ze ziet zichzelf echter ook als onderdeel van een nieuwe generatie Afrikaanse schrijvers. 'De vorige generatie schrijvers was erg bezig met de nasleep van het kolonialisme. Wij willen gewoon schrijven over wat inwoners van Afrikaanse landen bezighoudt. Dit zijn verhalen waarmee mensen over de hele wereld zich kunnen identificeren. De westerse media laten

Als je aan Zimbabwe denkt, denk je aan cholera en frauduleuze verkiezingen, niet aan feest

Afrika alleen zien als het over rampen en corruptie gaat, en Afrikanen zijn niets meer dan slachtoffers. Ik wil juist laten zien dat Afrikanen, Zimbabweansen, net zulke mensen zijn als in andere delen van de wereld. De omstandigheden waarin we wonen zijn anders, maar we worden ook gewoon verliefd, trouwen, gaan op zoek naar een huis en hebben ambities.'

Het eerste wat Gappah deed toen ze eerder dit jaar naar Zimbabwe ging, was naar een feest gaan. 'Als je aan Zimbabwe denkt, denk je aan cholera en frauduleuze verkiezingen, niet aan feest. Maar ondanks alle ellende gaat het dagelijkse leven gewoon door. De vreselijke krantenkoppen zijn allemaal waar, maar er gebeurt zoveel meer. Het zou mooi zijn als er een beetje balans in de berichtgeving zou komen.'

Mugabe

Toch voelt ze zich ongemakkelijk bij het idee dat Afrikaanse schrijvers een plicht hebben om hun continent op een bepaalde manier te beschrijven. Ook ziet ze zichzelf niet als een soort ambassadeur van Zimbabwe.

'Mijn uitgever wou een stuk de deur uitsturen waarin ik 'The Voice of Zimbabwe' genoemd werd. Dat heb ik gelukkig kunnen tegenhouden. Ten eerste is *The Voice of Zimbabwe* de naam van een radiostation, en ten tweede ben ik helemaal niemand's stem. Ik schrijf alleen vanuit mijn eigen perspectief. Trouwens, er zijn in Zim-

babwe ook veel mensen die dol zijn op Mugabes regime, dus ik vertegenwoordig lang niet het hele land.'

Aan de andere kant is het aantal Zimbabweaanse boeken dat in Europa wordt uitgegeven op de vingers van één hand te tellen. Als media op zoek zijn naar commentaar op gebeurtenissen in Zimbabwe, komen ze bijna vanzelfsprekend bij Gappah uit. Daar komt nog bij dat ze over veel zaken een uitgesproken mening heeft: 'Als Mugabe zegt dat Engeland zijn koloniale verleden nog niet helemaal heeft afgeschud, moet ik hem gelijk geven. Zimbabwe heeft nog steeds een bijzondere status in de Britse media. De ellende in de Congo krijgt veel minder aandacht dan de situatie in Zimbabwe. Er zijn natuurlijk historische banden met Zimbabwe, maar volgens mij speelt vooral dat er bij ons *blanken* zijn die lijden onder zwart wanbestuur.'

Ondanks het feit dat ze al vele jaren in Zwitserland woont, noemt Gappah zichzelf nog steeds Zimbabweans. De relatie met haar land begint echter langzaam te veranderen. 'Het Zimbabwe dat ik 15 jaar geleden verliet bestaat niet meer. De liefde voor mijn land komt vooral voort uit nostalgie. Ik weet niet of ik er nu nog zou kunnen wonen.' ©2009 THE GUARDIAN

RICHARD LEA WERKT DE ENGELSE KRANT THE GUARDIAN. HIJ SCHRIJFT VOORAL OVER LITERATUUR EN MUZIEK.

Nana Kofi Acquah

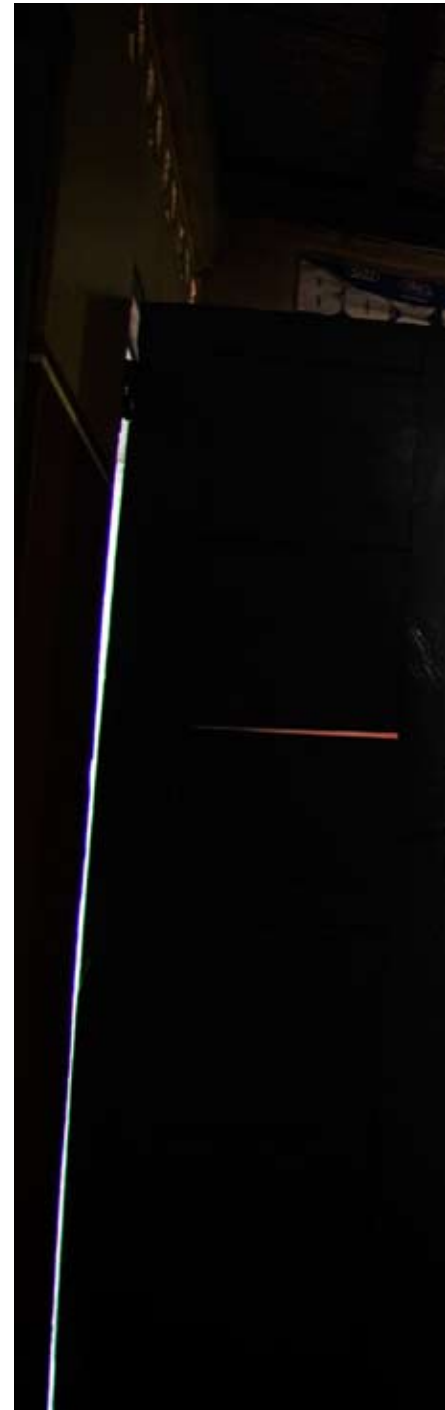
THE SLAUGHTER BOYS

‘Ik groeide op tussen de Gas, de oorspronkelijke inwoners van Accra. Ik heb moeten vechten om respect af te dwingen op school. Mijn reputatie werd vooral gevestigd door de precisie waarmee ik stenen naar bewegende doelen kon gooien.’

‘Ik weet nog dat ik een keer een hele groep jongens achter me aankreeg omdat ik met iemand had gevochten op school. Ik liep naar de dichtstbijzijnde jongen en sloeg een gat in zijn hoofd met de punt van een oud strijkijzer dat ik toevallig bij me had. Het bloed spoot de lucht in, het leek wel een fontein. ‘Wie volgt?’ riep ik, maar niemand durfde nog bij me in de buurt te komen. Zo ging dat vroeger in Accra. Overigens was dat volgens mij de laatste keer dat ik heb moeten vechten. Het verhaal ging de hele stad door, en werd elke keer bloederiger.’

'The Slaughter Boys gaat over overleven. Het oude koloniale slachthuis aan het strand werd een jaar of tien terug gesloopt door de gemeente omdat er een nieuw abattoir in het centrum kwam. Veel slachters zijn echter op hun oude plek blijven hangen. Elke morgen worden er honderden schapen en geiten geslacht op het strand, en klaargemaakt voor de markt. Als ze klaar zijn met slachten, gaan de *Slaughter Boys* naar de sportschool om te boksen.'

'Toen ik opgroeide, was Azumah Nelson de bokskampioen. Hij noemde zichzelf *The Professor of Boxing*. Ik weet nog goed hoe hij de buurt in kwam rijden met zijn Nissan Blue Bird. Op zijn nummerbord stond ZOOM ZOOM. We zwermden om hem heen als vogeltjes rond een stukje brood, want hij gooide briefjes van tien door het raam. Vanaf dat moment was Azumah Nelson onze held. Iedereen droomde ervan ooit bokskampioen te worden. Mijn boksdroom vervaagde na een tijdje, maar die van veel anderen niet.'

'De Attorh Kwashie Gym is de grootste sportschool in de buurt. Er zijn veertien professionele bokscampioenen en dertig amateurs. Ze moeten handschoenen en handdoeken delen, want geld is er niet. Toch houden ze vol. Hun motto '*No Pain, No Gain*' is geen loze kreet. Dit is hun leven. Slachten en boksen.'

FOTO'S EN TEKST: NANA KOFI ACQUAH

ONDER REDACTIE VAN ANTON STOLWIJK

Nandipha Mntambo: *Praça de Touros III*, 2008, Archival pigment ink on cotton rag paper

Modern in Afrika

In het heersende beeld zijn er twee soorten gebouwen in Afrika: aan de ene kant is er de door Europeanen geïntroduceerde, modernistische architectuur en aan de andere kant zijn er primitieve, traditioneel Afrikaanse hutjes. Dit najaar verschijnt er een boek van Antoni Folkers, waarmee hij afrekenet met dit beeld. De Nederlandse modernistische architect Folkers werkte 16 jaar lang op verschillende plaatsen in Afrika. Tijdens deze periode kwam hij tot de

BEELD: ANTONI FOLKERS/FBW ARCHITECTEN

conclusie dat Afrikaanse architectuur veel meer aandacht verdient dan ze nu krijgt. Het boek van Folkers, *Moderne Architectuur in Afrika*, is één van de eerste niet-antropologische werken over dit onderwerp en is voor alle architectuurliefhebbers een aanrader.

Moderne Architectuur in Afrika verschijnt dit najaar bij uitgeverij SUN

FOTOFESTIVAL BAMAKO

Vele bekende namen bij 8e editie van de **Biennale in Bamako, Mali**.

Het thema van deze grootste ontmoetingsplaats voor afrikaanse fotografie is dit jaar *Grenzen*.

Er is werk te zien van onder andere: Baudouin Mouanda (RDC), Jodi Bieber (Zuid-Afrika), Mohamed Camara (Mali), Zanele Muholi (Zuid-Afrika), Aoubacar Traoré (Mali), Graeme Williams (Zuid-Afrika), Saidou Dicko (Burkina Faso), Mohamed Bourouissa (Algiers/Frankrijk), George Osodi (Nigeria).

FOTO: NANDIPHA MNTAMBO/COURTESY OF BRODIE/STEVENSON

CHECK OUT

Nandipha Mntambo

Nandipha Mntambo (1982) is een multitalent uit Swaziland. Ze studeerde in 2007 met onderscheiding af aan de Michaelis School of Fine Art in Kaapstad en won daarna verschillende prijzen met haar werk. In de Brodie/Stevenson-galerie in Johannesburg is vanaf september haar eerste solotentoonstelling te zien, met onder meer video, foto's, beelden en tekeningen. Veel van Mntambo's werk bestaat uit zelfportretten, zoals de serie Praça de Touros, gemaakt in een verlaten stierenvechtersarena in Maputo, Mozambique. Van 10 september tot 10 oktober in Brodie/Stevenson, Johannesburg. Meer informatie op www.brodiestevenson.com

EXPOSITIES

BEELD: PATRICK MAKUMBE

BEELD: CLIFFORD CHARLES

Links: Patrick Makumbe: *Her absence*, 2009, oil on canvas, 80x64cm

Rechts: Clifford Charles: *Walking*

BEELD: CHERI CHERIN / COURTESY OF INFUX CONTEMPORARY ART

Les Distributeurs de la Democratie, 2008 www.influxcontemporary.com

Patrick Makumbe in Galerie 23

Na zijn opleiding aan de Amsterdamse Rijksacademie ging Patrick Makumbe (1978) terug naar zijn geboorteland Zimbabwe. Van 13 september tot 24 oktober is zijn werk te zien in Galerie 23 te Amsterdam. In de aankondiging schrijft Rob Perrée: 'Patrick Makumbe is een kunstenaar met een grote potentie die toe is aan een internationale doorbraak.' Meer informatie op www.galerie23.nl

Clifford Charles in Zutphen

De Zuid-Afrikaanse beeldend kunstenaar Clifford Charles (1965) was de eerste zwarte student aan de kunstopleiding in Johannesburg.

Enkele jaren geleden vertegenwoordigde hij Zuid-Afrika bij de Biennale in Venetië, waardoor hij internationale bekendheid kreeg. Tot 4 oktober toont Galerie Izarte in Zutphen nieuw werk van Charles. Meer informatie op www.izarte.nl

Cheri Cherin in Galerie Korner

De bekendste kunstenaar van Kinshasa is Cheri Cherin (1955). Aanvankelijk maakte hij vooral muurschilderingen in café's en winkels, maar inmiddels is hij uitgegroeid tot een internationale ster. Cherin wordt gezien als de voornaamste exponent van de Popular Art Movement. Vanaf oktober hangt zijn werk in Den Haag bij Gallery Art Korner, www.galleryartkorner.nl

STIJVE KONT

Angola staat bekend als een plek van olie en diamanten. Het land exporteert echter nog meer. In steeds meer Europese nachtclubs schuifelt het publiek op de kizomba, of danst uitbundig hoekig op de kuduro. De Angolese muziek komt eraan!

TEKST: FEMKE VAN ZEIJL, FOTO'S: CARO BONINK

anaf het hoge podium wijst Bruno M de zaal in, naar een schooljongen tegen de dranghekken. De uitverkorene wordt door de security aan zijn armen uit het gillende publiek gehesen en op het podium gezet, waar hij als een op hol geslagen ledenpop begint te dansen op de drijvende ritmes van de kuduro. Op deze zwoele zaterdagavond in Luanda zit de Karl Marx Cinema stampvol. Het publiek komt voor Bruno M, een van

de populairste kuduro-dj's van het moment in de Angolese hoofdstad.

Een andere uitgaansavond, zeventuizend kilometer noordwaarts. In een Rotterdamse bar onder een treinviaduct klinkt dezelfde muziek als in de Karl Marx Cinema. En ook hier danst het publiek de hoekige, schokkende en toch swingende kuduro.

Tijdens deze Noite de Luanda draait de dj naast kuduro ook semba, kizomba en tarraxinha, Angolese muziekstijlen waar de Angolese, Braziliaanse, Kaapverdiaanse en enkele Nederlandse bezoekers raad mee weten. Het publiek gaat moeiteloos over op de verschillende dansen die erbij horen: van zenuwachtig met de voeten schuiven tot intiem tegen elkaar aandraaien. Sinds het eind van de burgeroorlog zeven jaar geleden, stuwt de mineralenrijkdom de Angolese economie tot ongekende hoogten. Dat is vooral te danken aan de olie-export: na Nigeria is Angola de grootste olie-exporteur van Afrika. Nieuwe exportsuccessen komen echter uit een heel andere hoek: muziek.

Aanvankelijk werd de Angolese muziek alleen gedraaid in de Afrikaanse scènes in steden als Lissabon, Rio de Janeiro en Rotterdam. Inmiddels draaien westerse dj's ook in de mainstreamnachtclubs bij tijd en wijle Angolese muziek – vooral kuduro, de eerste origineel Afrikaanse elektronische dansmuziek.

Musseque

De Angolese rapper Das Primeiro woont al jaren in Nederland en is de perfecte gids voor een ontdekkingsreis door de muziekstijlen van zijn

vaderland. Hij brak door in Nederland met het nummer *Liberdade*, kapotgedraaid op voormalig muziekkanaal The Box. Primeiro woont op IJburg en is naast muzikant ook sociaal werker voor delinquente jongeren.

Toen hij midden jaren negentig voor het eerst kuduro hoorde, was hij niet onder de indruk. 'Het ging nergens over: wie rijdt er in de mooiste auto en heeft er het meeste geld. Langzaam werden de teksten volwassener en werd de muziek beter.' Primeiro beschrijft kuduro als de hiphop van de musseque, de sloppenwijken van Luanda. 'Maar dan sneller en meer Afrikaans. De tegenritmes maken dat je onmogelijk stil kunt blijven zitten.' Hij roffelt op de bank ter verduidelijking.

De swingende ritmes van de kuduro vinden hun oorsprong in de traditionele Angolese volksmuziek, de semba. 'Dat waren de nummers die mijn moeder zong tijdens het schoonmaken. Ik zong altijd mee, ook al begreep ik de tekst in het Kimbundo niet. Semba is nog steeds populair, ook onder jongeren, en zal blijven voortbestaan naast de nieuwe stijlen.'

Zwijmelteksten

Angolese feesten beginnen altijd laat. Pas rond half drie 's nachts begint de Rotterdamse bar vol te lopen. Das Primeiro staat al een klein uur te wachten op zijn 'homeys' en omhelst af en toe een bekende die binnenkomt. Het publiek van deze Noite de Luanda is uitbundig feestelijk gekleed: oversized hiphopoutfit met zware goudkleurige kettingen, een glimmende fantasiesmoking met strikje, een zilveren topje ter grootte van een zakdoek, bijeengehouden door twee strategisch geknoopte veters op de rug. Het bier wordt geschonken in plastic bekers, maar achterin de langwerpige zaal drinken drie in kostuum geklede heren nadrukkelijk nonchalant champagne uit langwerpige glazen. Het is een echo van het uiterlijk vertoon in de Angolese hoofdstad waar geldt dat je je rijkdom zoveel mogelijk tentoon dient te spreiden – zelfs al bezit je geen stuiver.

Hoe later het wordt, hoe meer de dj kizomba draait, de slijpmuziek die inmiddels ook in Nederlandse dansscholen in opkomst is. De mierzoete zwijmelteksten kwamen via de Kaapverdise eilanden naar Angola en in het

‘De wereld is verrast dat zo’n nieuwe sound uit Afrika kan komen’

ritmepatroon is de Angolese semba terug te horen. ‘Allemaal ‘ik hou van jou’, vat Primeiro de kizomba-teksten samen. Hij komt maar nauwelijks boven de herrie uit: Angolezen horen hun muziek graag kneiterhard. Terwijl hij naar de in black light badende dansvloer loopt, toetert de rapper nog over zijn schouder: ‘Ik hoef hier niet zo nodig naar te luisteren, maar erop dansen vind ik prima.’

Kandongueiro

Das Primeiro is meer gecharmeerd van de kuduro. Deze muziek ontstond eind jaren tachtig in Luanda. In het Portugees betekent kuduro ‘stijve kont’, wat zou verwijzen naar de houten heupbewegingen tijdens het dansen - heel anders dan de ronddraaiende vrouwenheupen op de meer traditionele Angolese muziek. ‘Angolese DJ’s draaiden techno maar vonden dat saai omdat er niet op gezongen werd. Dus begonnen ze mee te praten.’ Vervolgens werden er

Angolese ritmes toegevoegd, die de muziek haar onweerstaanbare dansritme meegeven.

Op gammele computers in de sloppenwijken knutselden jongeren hun eigen muziek in elkaar. De platenindustrie wisten ze handig te omzeilen door de zelf gebrande cd’s te distribueren bij de kandongueiro’s, de blauw-witte busjes die door Luanda scheuren bij wijze van openbaar vervoer. De vaak al lang opgeblazen speakers in de plafonds verwringen weliswaar de klanken, maar de ontelbare, altijd volgepropte minibuses vormen een ideaal platform voor muzikanten. ‘Kuduro hoor je niet in de disco’s van de rijken, maar in de sloppenwijken en op straat.’

Na-apers

De volgende ochtend, op het kantoor van Das Primeiro, dat uitkijkt op het Diemerpark. De Hollandse polder staat in schril contrast met de broeierige, stoffige musseques van Luanda waar hij opgroeide. Toen hij achttien werd,

ontvluchtte hij zijn land in oorlog om de dienstplicht te ontwijken. Juist in het buitenland werd hij zich meer bewust van zijn identiteit: ‘Ik werd hier volwassen en ging nadenken over mijn roots. Hier ben ik een kind van Afrika geworden.’ Die ontwikkeling ziet hij ook in de moderne Angolese muziek. Wemelde het aanvankelijk in de Luandese muziekwereld van de na-apers van Amerikaanse gangsta-rap en hoorde je verder vooral Braziliaanse en Kaapverdiaanse muziek, inmiddels is muziek van eigen bodem veel populairder. Een groeiend zelfbewustzijn van de Angolese culturele identiteit ligt daar volgens de rapper aan ten grondslag. ‘De semba is zoals ze altijd is geweest. Het is bijzonder dat we dat stuk van onze eigen cultuur hebben kunnen behouden in al die jaren van oorlog. Dat is ook wat de wereld verrast in kuduro: dat er zo’n eigen, nieuwe sound uit Afrika kan komen. Volgens Primeiro wacht de hiphop uit de musseques een grote toekomst: ‘Een Australische dj die ik laatst ontmoette kwam aanzetten met een compilatie-cd met kuduro. Wicked! Muziekfreaks weten er al lang van, nu nog het grote publiek. De doorbraak kan niet lang op zich laten wachten.’

FEMKE VAN ZEIJL IS FREELANCE-JOURNALISTE EN SCHRIJFT ONDER MEER VOOR NRC HANDELSBLAD. ZE IS GESPECIALISEERD IN VERHALEN OVER AFRIKA.

'**I**

Lovebaby

aat mijn zoon maar verrekken,' zei Cindy. Een mooie vrouw, ook

in haar verhaal. Onder de plooiën van weer en drank en ouderdom zat nog een mooie lach

verborgen. Ze ventte met mossels en oesters langs de deuren, maar eens had ze een ander leven geleid. De muren in haar schamele huis bewezen het – foto's van hoogtijdagen: Cindy met vrienden aan een feestelijke tafel, hangend aan de schouder van een matroos; Cindy onder de palmen, naast dezelfde matroos, nu in burger. Kalenderplaten uit Yokohama, Guam, Shanghai. Herinneringen van een bruine vrouw voor wie de haven een huiskamer was – en een bed. Haar zoon was ook een souvenir, van de matroos uit de Filippijnen, een van de vele mannen in haar leven, maar deze was trouwer dan de anderen, kwam om het jaar langs en bleef soms weken. Ze was zelfs met hem getrouwd, had geprobeerd een nieuw leven op de Filippijnen te beginnen... Maar dat verhaal hielden we nog van haar tegoed.

Sinds Cindy de haven achter zich had gelaten, woonde ze in het vissersdorp waar ze als meisje opgroeide. Daar moest ook haar kind groot worden, *lovebaby* Frederik. Er was voor gespaard, het mocht hem aan niets ontbreken. Ze hoopte in haar gemeenschap geborgenheid te vinden, maar de drank was duur en haar geld spoelde weg. Haar huis ging weer open voor mannen.

**ADRIAAN
VAN DIS**
Zwerfhond

Alles voor Frederik. En nu maakte die jongen alles kapot.

Wij kwamen voor die jongen – mijn Zuid-Afrikaanse vriend en ik. 'Wat wil je van hem?' vroeg Cindy. 'Hij is dood. Ik heb al lang geleden afscheid van hem genomen. Waarom die wond openkrabben?' Ze huilde bijna en greep naar een bezem om ons haar huis uit te vegen.

Een paar jaar geleden was haar zoon nog een veelbelovende jongeling. Een kind dat er uitstak, vanwege z'n spleetogen en zwart sluike haar, maar ook omdat hij slim was. Mijn vriend effende voor hem toen de weg naar een middelbare school, in een dorp verderop. Het ging Frederik goed daar. Tot hij met *tik* kennismakte – de drug die als een veenbrand de bruine gemeenschap in de Kaap ondermijnt. Vooral de tieners snuiven het, een amfetamine vermengd met zwembadchloor, verwarmd in een lampenglas. Een paradijs dwelmt uit die rook. Je kunt er de wereld mee aan, bent sterk en geil. En je geweten wordt mistig, je herinnering vaag. *Tik* vreet je hersens weg. Onder invloed van *tik* kon Frederik zijn moeder bestelen, haar met een mes bedreigen, zonder dat ie er spijt van had. Hij wist het niet meer. En toch was die jongen nog te redden, dacht mijn vriend. Frederik moest naar de *rehab*, hij kon ontgift alsnog wat van z'n leven maken. Moeder Cindy geloofde er niet meer in: Frederik was al eerder naar zo'n kliniek geweest. 'Zo mooi vet was ie toen hij terugkwam. Ik herkende hem bijna niet, maar hij heeft het nog geen maand volgehouden.' Misschien moest haar zoon weg uit het dorp, opperde mijn vriend. Weg van de invloed van smokkelaars en gangsters die de vissers verleid-

Zo mooi vet was ie toen hij terugkwam. Ik herkende hem bijna niet, maar hij heeft het nog geen maand volgehouden.

den beschermde *perlemoen* van de rotsen te steken. Een lucratieve maar verboden handel, de schelpdieren waren een gewild afrodisiacum en werden naar China vervoerd. De stropers werden met drugs betaald. Frederik moest met een ander Zuid-Afrika kennismaken. Cindy jammerde. Was die ontworteling niet de schuld van alles? Was ie in het dorp gebleven, en niet naar een dure school gegaan, dan was ook de kennismaking met *tik* hem gespaard gebleven. Ze wou niet inzien dat ook de jeugd die binnen de lus van het dorp was gebleven met *tik* in aanraking kwam. Maar waarom dan alleen Frederik gered? Er liepen genoeg schoffies langs de straten die een helpende hand konden gebruiken. 'Omdat ik in Frederik geloof', zei mijn vriend. Frederik kon leren als de beste, hij was de trots van de school... 'Wie in hem investeert, investeert in de hoop.' Mijn vriend is een zakenman en is uit op rendement – ook bij mensen. Maar Cindy lachte hem uit: geloof! Geloof in God was makkelijker dan geloof in Frederik. Vorige week was ze naar de kerk geweest, een huis waar ze jaren ontrouw aan was. Toen ze

thuiskwam, had hij haar onder het bed bewaarde schoenen gestolen. 'Mijn dansschoenen. Terwijl ik voor hem bid, steelt hij mijn laatste bezit. Ik voel niks meer voor hem. Frederik heeft ook mijn liefde gestolen.'

En daar zaten we, met ons geld en onze goede wil, in dat uitgewoonde huisje, op gammele stoelen, met zicht op een bed door honderden beklommen. Mijn vriend had de macht niet Frederik zonder ouderlijke toestemming een toekomst elders te geven; ook een handtekening van Cindy voor het overdragen van voogdijdschap lukte niet.

'Laat hom vrek. Ik speel in de loterij en als ik win, koop ik kilo's *tik*, kan ie zich doodroken.'

Een half jaar later liep ik weer door dat dorp. Ik schudde handen, maakte praatjes. En zag Frederik. Op het erf van zijn moeder, geleund tegen een boom. Suffe glimlach, wijdbeens in eigen pis. Hij herkende mij niet. Maar Cindy hoefde niet meer bang voor hem te zijn. Frederik was weer het kind dat ie ooit was geweest. De *lovebaby* wachtte op een bord pap.

COLOFON

ZAM Africa Magazine is hét onafhankelijke platform van Afrikaans talent – van journalisten, fotografen en schrijvers.

ZAM wordt gemaakt in nauwe samenspraak met ruim 300 medewerkers daar en hier. ZAM bericht over kunst en cultuur, politiek, handel en reizen jaargang 13, nummer 3.
€ 6,95

Herfst 2009

ZAM Africa Magazine is een uitgave van Stichting ZAM-net en verschijnt vier keer per jaar
ISSN: 1876-1127

Abonnementen Een abonnement op ZAM kost 25,- per jaar bij machtiging (35,- voor het buitenland)

Het abonnement geldt tot wederopzegging

Abonneeservice (voor vragen en adreswijzigingen) Postbus 364, 3500 AJ Utrecht, 030-2306901, abonnementen@zam-magazine.nl

Grafisch ontwerp Patrick Hoogenberg, Mieke van Weele, Curve BNO

Uitgever Ingeborg van Beek

Redactie Bart Luirink (hoofdredacteur), Nicole Segers (art director), Anton Stolwijk (eindredacteur)

Aan dit nummer werkten mee

Beeld Aida Mulneh, Koning Willem I College, Hergé, Toby Gough, Herman van Bon, Ricardo Rangel, Judith Quax, Roger de la Harpe, Paul Botes, Candace Feit, Etienne du Plessis, Bob Bronshoff, Zanele Muholi, Paul Brickhill, Getty Images, Shannon Stapleton, Nana Kofi Acquah, Caro Bonink, Antoni Folkers, Nandipha Mntambo, Clifford Charles, Cheri Cherin, Patrick Makumbe, Stephen White, Melissa Wainaina

Tekst Chimamanda Adichie, Monako Dibetle, Esther Bakker, Ingeborg van Beekum, Prudence Mbewu, Bram Posthumus, Ish Mafundikwa, Elles van Gelder, Richard Lea, Femke van Zeijl, Adriaan van Dis, Elsbeth Etty, Tolu Ogunlesi, Binyavanga Wainaina, Aggie Langedijk, Siward Tacoma

Drukker Chevalier International

Adres

Postbus 16711
1001 RE Amsterdam
Tussen de Bogen 66
1013 JB Amsterdam
020-5318497

Advertentie-reserveringen en opvragen tarieven advertieren@zam-magazine.nl

Coverfoto Zanele Muholi/Courtesy of Michael Stevenson, Cape Town

De cover van deze editie kwam tot stand in nauwe samenspraak met de Zuid-Afrikaanse fotografe Zanele Muholi. Meer werk van haar is te zien vanaf pagina 44

M
S
Mondriaan Stichting
(Mondriaan Foundation)

geen grenzen
aan mensen
Hivos

Hivos Oncdo
CULTUURFONDS

STICHTING
DEMOCRATIE EN MEDIA

1+1=7

BIJ EEN JAARABONNEMENT (4XZAM) KRIJGT U
NU GRATIS 3 FLESSEN ZUID-AFRIKAANSE TOPWIJN
TER WAARDE VAN €40 CADEAU.
SLA UW SLAG EN WORD NU LID!

**NU
SLECHTS
€25**

- GROENLAND
CABERNET
SAUVIGNON 2005
- SYLVANVALE
CHENIN BLANC
2007
- RIDGEBACK
ROSE 2009

Proost!

GA NAAR **WWW.ZAM-MAGAZINE.NL**
OF BEL **030-2306901**

Kijk voor meer wijn op www.bestwineonline.nl

Aanbieding geldig zolang de voorraad strekt.

BestWineOnline